

A. S. N. G.

EXERCITIVM ACADEMICVM
DE

VISITATIONE FINIVM
PROVINCIALIVM ATQVE
PVBLICORVM,

Von

Besichtigung der Land- und Herrschaftl. Bränzen/

QVOD

SVB MODERAMINE

DN. HENRICI HILDEBRANDI,
ICTI,

REIPVBL. NORIC. CONSILIARII ET PAND.
PROF. PVBL.

PATRONI, PRAECEPTORIS ET HOSPITIS SVI
AETERNVM COLENDI, VENERANDI,

SOLEMNI COMMILITONVM DISQVISITIONI

D. CAL. OCTOBR. A. R. S. c1515 CCXVI,

PVBLICE SVBMITTET

AVTOR

IOHANNES IOACHIMVS HALLER,
DE HALLERSTEIN, KALKREVTH ET PVKENHOF.

ALTORFI, LITERIS MAGNI DANIELIS MEYERI.

52

VIRO

*ILLVSTRI ET GENEROSISSIMO
PRVDENTISSIMOQVE*

DOMINO

**DN. IOHANNI IOACHIMO
HALLERO,**

**DE HALLERSTEIN, IN KALKREVTH
ET PVKENHOF,**

**PERILLVSTRIS AC S. R. I. LIBERAE
REIPVBLICAE NORIMBERGENSIS SENA-
TORI ET XENODOCHII HALLERIANI
AD D. CRVCIS PRAEFECTO, ITEMQVE
GENTIS SVAE SENIORI BENE
MERITISSIMO,**

PARENTI SVO

OPTIMO ATQVE INDVLGENTISSIMO,

**HOC
INDVSTRIAE ACADEMICAЕ
ARGVMENTVM**

PIO RELIGIOSOQVE ANIMO

CONSECRAT

FILIVS OBSEQVENTISSIMVS

**IOHANNES IOACHIMVS HALLER,
DE HALLERSTEIN, KALKREUTH ET PYKENHOF.**

Il qui unquam intellexere, immensum esse, quantum filii debeant Parentibus suis; id ego nunc sentio, PARENS SUMMOPERE VENERANDE, dum Tuorum in me beneficiorum multitudinem pariter atque magnitudinem ad mentem revoco, paulloque diligentius perpendo. TE enim singulari prorsus nascendi felicitate mihi Parentem divinitus datum veneror; cui, post DEVM, et vitam, et quicquid sum, acceptum refero. Absque Tua enim insigni bonitate si foret, non modo nunquam bene vivere, sed ne prorsus quidem vivere potuissem. TV incredibili

bili cura atque sollicitudine nihil
non contulisti et ad animum me-
um scientiis virtutibusque dignis
imbuendum, et ad idonea fortu-
nae praesidia constituenda ac be-
ne feliciterque tuenda. Quodsi
itaque ex vetustissimo Sapientum
praecepto decet eum fontem co-
ronare, ex quo aquam hauseri-
mus; cur et ego tot tantaque Pa-
ternae benignitatis Tuae merita,
a vitae meae exordio ad hunc
usque diem in me cumulatissime
profecta, non omni honore cultu-
que prosequar; et cur non occa-
sionem, quaecunque offertur, ar-
ripiam piaae grataeque mentis
meae publico quodam documen-
to Tibi declarandae? Accipe
ergo, DOMINE PARENS BENIGNIS-
SIME,

SIME, hos qualescunque inusitatae
Tuae in me indulgentiae fructus;
hoc est, patere, ut TVO
venerando nomini Tuoque honori
consecrem hanc Dissertationem
Academicam, quae quamvis
ipsa rationes quasdam publicorum
finium visitandorum ex iurium doctrina
exponat, testis tamen et monumentum
quoddam esse debet
mei obsequii, meaeque in TE fidei
et pietatis nullis unquam finibus
circumscribendae; propterea,
quod et TVA in me bonitas longe
maior copiosiorque existit, quam
ut aut verbis exprimi, aut mente
animoque comprehendi queat.
Spero autem confidoque omnino,
hoc sanctae et piaae voluntatis demonstrandae
studium non prorsus
TIBI

TIBI ingratum futurum; quoniam
a TVA benignitate paternoque in
me amore ea omnia laetus spero
expectoque, quibus animus mihi
ad ea, quae cum honestate et
laude quadam coniuncta sunt, ala-
crius prosequenda confirmari, ma-
gisque exstimulari possit. Sed et
DEVS IMMORTALIS, quem
nunquam non religiosissime implo-
rabo, ea, quae ego nequeo, pro
me uberrime Tibi reponat, et TE
salvum semper omnique felicitate
cumulatum ILLVSTRI REI-
PVBLICAE PATRIAE, et Fa-
miliae nostrae, mihiq; nomina-
tim, conservet quam diutissime.
Vale. Dab. Prid. Cal. Octobr.
A.O.R. cId Id ccxvi.

I. N. 7.

DISPUTATIONIS
DE

VISITATIONE FINIVM
PROVINCIALIVM ATQVE
PUBLICORVM.

CAPVT I.

*Utilitatem et Varietatem Visitationum Pro-
vincialium in genere praemittens.*

§. I.

Alus publica suprema Lex esto, secundum
quam non solum ii, quibus clavus imperii
in Republica est concreditus, suas actiones
merito dirigere censentur, sed et omnes
alii, qui in civilem coetum coierunt, vi-
vere velle intelliguntur. GROTI. *de I. B. ac*

*Salus publica
suprema lex
regiminis pu-
blici.*

P. Lib. III. c. 20. §. 7. regit enim ea et gubernat totius cor-
poris civium gesta factaque, prout bono publico communi

A

con-

conducit, non vero privatum huius vel illius membri civitatis et individui commodum suppeditat; suprema autem Lex ideo audit, quoniam in omnibus occurrentibus eventis moderatur applicationem Legum, nec non quid pro circumstantiis temporum, personarum et morum civium, consilii capiendum, ubique suggerit observandum; unde quandoque Legum defectum supplet, quandoque secundum mutatam Reipublicae faciem, leges non tam stricte exequendas monet, quandoque solum temperat, et hodiernae conditioni atque praesenti tempori prudenter accommodat. B. STRYCK. *de salut. publ. c. 1. per tot.* SANDERS. *de oblig. conscient. praelect. 10. §. 15.* LIEBENTH. *in colleg. polit. §. 12. q. 2.* Quanquam iuxta effatum Pauli Icti in *L. 3. ff. de offic. Praef. vig.* salutem Reipubl. tueri, nulli magis convenire credatur, nec alium sufficere huic rei, quam Caesarem; quemlibet tamen Magistratum aut Superiorem, rem suam propria autoritate gubernantem, isthanc pro regula sui regiminis iudicare debere, ipsamet civilis prudentiae ratio ubique dicitur, suadetque, istis, qui laudem huius gestiunt promereri, id maxime perspiciendum esse, si conditio rei communis ita comparata sit, ut publicam utilitatem intervertere queat, quo omnibus viribus eidem occurratur eaque modis idoneis corrigatur: Nulla enim invenitur civitas, quae omnibus numeris adeo perfecta est, ut plane nulla emendatione indigeat, aut, si nullo adhuc defectu laboraret, tam fortunata esse possit, quin confirmationem exigat, ut illud, quod nocivum, eruatur, vel id, quod utile est, atque ad florem Reipublicae vergit, magis magisque augeatur nec non stabiliatur.

II.

Saluti publicae Visitationes provin-

Neminem proinde esse existimo, qui non perspiciat, quod Visitationes quascunque pro utilitate publicae rei obeundas, eadem

eadem prudentia civilis pariter dictaverit. Quis enim est, qui negare vellet, summo id usui Reipublicae cedere non posse, quando Princeps aut alius supremus in territorio Magistratus, Officialium suorum atque Magistratum inferiorum, quibus suo nomine provinciarum sibi subiectarum administrationem et curam demandavit, facta gestaque probe et accurate observare, easque secundum sapiens suum arbitrium dirigere, nec non subditorum mores et vitam idcirco explorare contendit, ut securitas publica et iustitiae cultus magis magisque promoveatur, lites evitentur, et aerarii res, quantum fieri potest, melioretur: potissima siquidem Respublica felicitate gaudet, in qua tria haec, securitas, iustitia et aerarium florent. FRITSCH. *de visit. Provinc. c. 2.*

ciales natales debent suos.

III.

Esse autem Provincias visitare rem a multis retro seculis usitatam, satis vel exinde constat, dum iam olim sub Imperatoribus, Carolo M. & Ludovico Pio fuere constituti Missi aut Legati Regii, in effectu visitatores Provinciales repraesentantes, quibus vitam ac mores Episcoporum atque Comitum (quales tunc temporis Regum atque Imperatorum officarii erant atque ministri) explorandi cura, et ex parte etiam non infantes animadvertendi potestas iniuncta erat. His simul praescriptum fuit, ut primario duas aut tres urbes sibi eligerent capaces, in quibus omnes, ad eorum legationem pertinentes, commode possent convenire, porro universis generaliter notum facere tenebantur, quare et ob quas causas ipsi missi essent; deinde quemlibet ad se invitabant, sive esset Episcopus, sive Comes, sive subditus, ut is aperiret, quo impedimento regimen laboraret, quidve obstaret perfectae administrationi officii demandati, cui removendo operam ubique dabant; subditi vero ab hisce Missis

Visitationes provinciales iam tum olim ordinatae apud Germanos,

admonebantur, ne occultarent iniustitiam Comitum, quae aut negligentia horum, aut alio modo illegitimo sese exfere-
ret, ut innocuos contra iniustitiam defenderent, et suo au-
xilio iustitiam promoverent. Praeterea hi Missi omnem
adhibebant diligentiam, huc illucque discurrendi, ubi prae-
sentia eorum opus erat, et sine illorum consilio vel auxilio
vitia emendari non poterant, ceu late memorat FRITSCH. *de*
Visit. provinc. cap. 1. Conferatur de hisce Missis prolixè scri-
bens HERM. CONRING. *in Diss. de Judic. veter. Germ. th. 36.*
& seqq. nec non Eiusd. *tract. de Duc. et Comit. th. 15.* quo
loco allegat Capitul. Caroli et Ludovici *Lib. II. c. 26.* Ipsissi-
ma verba ex his adponere è re mihi visum fuit, ut recte
intelligatur, quale et quod officium Missi antiquitus obtinu-
erint: *Ad hoc à vobis Missi constituti, ut si quilibet Episcopus*
aut Comes ministerium propter quodlibet impedimentum implere
non possit, ad eos recurrat: et cum eorum adiutorio ministerium
suum adimpleat. Et si talis causa fuerit, quae per eorum admo-
nitioem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam defera-
tur. Etsi forte Episcopus aut Comes aliquid negligentius in suo
ministerio egerit, per istorum admonitionem corrigatur. Et
omnis populus sciat, ad hoc eos esse constitutos, ut quicumque per
negligentiam, aut incuriam, vel impossibilitatem Comitum, iustitiam
suam acquirere non poterit, ad eos primum querelam suam possit
deferre, et per eorum auxilium iustitiam acquirere. Satis ex-
inde patet cura veterum Germanorum, quam visitationibus
adhibuerunt, ut his ipsis Reipublicae utilitas firmetur.

IV.

apud Roma-
nos,

Imo non solum Germanos visitationes instituisse,
sed alias quoque Gentes huncce modum in conservando
commodo publicae rei sancte custodiisse, non minus hinc
manifestum evadit, quando Romani pariter certos viros
able-

ablegarunt, quibus Provincias peragraré, easque curiose visitare demandatum fuerat. Ita notum est exemplum Neronis Caesaris, qui ministrum suum Policletum iussit, ut ex improvviso Provinciarum statum perlustraret. Sic visitationes eiusmodi quoque in Regno Chinesium invaluerunt, ceu constat ex Autore *Historiae Regn. Chinesis*. qui *Lib. III. c. 2.* multa proponit von denen Visitatoren / die der König alle Jahr ausschicket / die Richter in allen Provinzen zu visitiren. Der König in China braucht einen solchen grossen Fleiß und Einsehens / damit seine Stadthalter / Praesidenten / und alle andere Beamten und Diener redlich seyn / daß / ob sie wohl nach Uebergebung ihrer Aemter / welche länger nicht / dann drey Jahr währen / von sonderlich hierzu geordneten Richtern / Chien genannt / zum schärffesten syndicirt werden / so pflegt er doch alle Jahr / in alle Provinzen etliche Richter und Aufseher ganz heimlich und verborgener Weiß auszuschicken / die Leachi geneñet werdē / welche seine vertraueste Diener seynd / wegen der Probe und Erfahrung / die er von langer Zeit ihres ehrlichen Lebens und geleisteter Dienst gehabt / und sich aufrichtig und getreu in den Aemtern / die sie getragen / gehalten haben. Diese ziehen unbekannt herum / erfragen und erforschen heimlich in den Städten / und volkreichen Orten / was die Beamten vor Unrecht und Verdrückung in dem Lande gebrauchen und treiben. So tragen sie (wie das Sprüchwort lautet) den Bart auf den Achseln / das ist / sie halten sich verborgen bey den Leuten / und haben Gewalt / nach Ausweisung ihres Befehls und Bestallung / ohne andere Befehle des Königs / gefänglich einzuziehen / zu straffen / abzusetzen oder zu suspendiren / und nach ihrem Wohlgefallen mit den überwiesenen ungerechten Beambten zu handeln / aber ihnen doch am Leben nichts zu thun / dann solches dem Könige gänzlichen und allerwegen vorbehalten ist;

nec non
apud Chi-
nenses.

Der König / damit diese Visitation desto redlicher und nützlicher verrichtet werde / läßt diese Visitatoren , wann sie gekommen seynd / schwören und geloben / treu / aufrichtig und verschwiegen zu seyn / und gibt ihnen darauf ein sonderlich Getränd zu trincken / damit wird dasjenige / so sie geschworen haben / bestätigt. Damit aber dieser Diener Bestallung und Berordnung desto geheimer seyn möge / so befehlen die Räte den Schreibern / die ihre Patent oder Bestallungen machen / daß sie spatium und Raum lassen in Brieffen / damit die Nahmen derer / die sie zu solcher Erkundigung gebrauchen / auch das Land / das visitiret werden solle / hernacher hinein gesetzt werden möge / und setzen alle gewöhnliche Clausulen darein / als da ist / daß man diesen Richter oder Loicio , der den Brieff vorzeigen werde / wie dem Könige selbst / gehorsamen solle. Wann dann das Patent gesiegelt ist / so setzt der Praesident des geheimen Königlichen Raths des Visitators und des Lands Nahmen darein. Der Visitator zeucht heimlich und unvermerckt vom Hof / dergestalt unbekannt / daß man nicht weiß / wo er sey / wohin er ziehe / oder was er ausrichten solle. Wann er dann an dem Ort / da er hin soll / ankömmt / so erkundiget er sich ganz in der geheim / und ohne daß er etwas zu erkennen gebe / wie sich der Stadthalter oder Gubernator verhalte / wie seine Diener sich halten / und wann er das ganze Land durchzogen ist / und alle Dinge wohl ausgeforschet hat / so zeucht er denn in die Hauptstadt / da die Oberbeamten ihren Ansitz haben / wider die er die Kundschafft eingenommen hat / und so bald dieselbigen bey dem Coman oder Vice-Roy sich versammeln / und beyeinander seynd / einen gemeinen Rath zu halten / welches dann alle Monath einmahl zu geschehen pfleget. Wann sie nun also beyeinander sind / und vielleicht den wenigsten Gedancken

cken dieser Sachen haben / kommt der Visitator für die Thür / und saget dem Thorwarter / er solle hineingehen / und den Råthen anzeigen / es sey ein Richter von des Königes wegen allda / der müsse und begehrte zu ihnen hinein zu gehen / und hab ihnen von wegen des Königes etwas anzuzeigen. Der Stadthalter mercket alsdann an der Rede bald / was für eine Person da sey / und läst die Thür so fort aufmachen / und stehet samt den andern Råthen auf / und gehen aus ihren Stühlen / den Gesandten zu empfangen / als ihren Ober-Richter / derselbige hat sein aufgethanes Patent in Händen / nicht ohne ihrer aller Entsetzen / und sonderlich derjenigen / die in ihren Gewissen schuldig seynd / und sich überzeugt wissen. Solches Patent liest er öffentlich. So tritt dann der Vice-Roy oder Stadthalter alsbald von seinem Ort / und thut ihm groffe Ehrerbietung / wie dann die andern alle auch thun / zur Anzeig ihres Gehorsams und Unterthänigkeit. Der Visitator setzt sich alsbald in den obersten und ehrlichsten Stuhl / und zeigt ihnen / wie dann sonst auch allenthalben geschieht / seine Ankunfft an / sambt dem Fleiß / den er gehabt habe / in Erkundigung und Erforschung der Warheit / darnach lobet er mit stattlichen Worten die guten Diener / und läst sie an die würdigsten Stüle niedersitzen / und verheist ihnen bey dem König und seinem Rath / ihre getreue Dienste zu rühmen / damit sie ihrem Dienste nach belohnet werden. Darnach so straffet er mit ernsten Worten diejenigen / die in ihren Aemtern seynd säumhafftig gewesen / und liest ihnen ins Angesicht das Urtheil / das gegen ihnen gefasst ist / und entdecket in der andern aller Besehyn ihre Missethaten / mit dem Anhange / daß er sie deswegen in die Straffe der Sentenz einverleibet / verdammet habe. Solches Urtheil / ob es schon gleich ganz scharff ist / wird es doch alsbald vollzogen /

zogen / dann es ist dem Verdammten nicht zugelassen / etwas dargegen fürzuwenden / dann man von solchem Urtheil ordentlicher Weise nicht appelliren mag. Ehe und zuvor einiger Schuldiger mit Worten oder Wercken gestrafft wird / so nimmt man ihnen die Zierden des Amts / als einen Gürtel / ein Pacht oder Hut / mit einer kleinen Binden : Dann der Visitator kan keinen bestraffen oder beschweren / so lang er diese Zierden noch trägt / bey Verliehrung seines Kopfs : darnach aber / so geschicht die Execution, Inhalt des ergangenen Urtheils. Ist es nun Sache / daß der Rath oder Richter einer abgesetzt wird / so fährt der Visitator alsobald fort / und setzet einen andern an des Abgesetzten statt / und vermahnet denselbigen ernstlichen / daß er sich an den Abgesetzten spiegeln / und in seinem Ampt wohl halte / daß er ihm von des Königs wegen befehle / und demselbigen wohl vorstehen solle / bisweilen haben diese Visitatorn Befehlich / die guten Diener mit höhern Befehlichen zu begaben / also daß / dieweil man weiß / daß die Guten / wenn es fundbar wird / geehret / und die Bösen ernstlich gestraffet werden / und solches ohne einigen Mangel geschicht / so muß man diß Regiment für des besten eins in der Welt halten / sonderlich / wenn man dasjenige / so ich nach Gelegenheit dieses Regiments an vielen Orten gesagt habe / gegen denjenigen hält und erwägt / daß wir von andern Regimenten aus langer Erfahrung wissen und bekennen müssen. Sie pflegen auch die Vniversitäten und hohen Schulen in allen Landen zu visiciren / und zu examiniren die Studenten / reitzen mit lieblichen Worten diejenigen / die da wohl studiren / und fleißig seynd / die unfließigen aber / faulen und ungeschickten / lassen sie straffen / gefänglich setzen / und bisweilen wol gar vom Studiren hinweg jagen. Conf. AHASV. FRITSCH. in tract. de Visitat. Provinc.

Provinc. c. 7. Similiter Reges Persarum laudatissimam hanc *apud Persas.* consuetudinem observarunt, ut universas provincias suas sub prudenti consilio adhibito Consiliariorum suorum, solertissime lustrarent, certoque cognoscerent, quid in eisdem sit retinendum, quidve confirmandum.

V.

Ceterum heic non praetermittenda venit quaestio huc *Num Principi* pertinens: *An Principi aut Superiori sit suadendum, ut Visita-* *aut Superiori* *tionem eiusmodi provincialem propria in persona instituat, ter-* *Visitationem* *rasque suas percurrat?* Ob summam utilitatem, quam prae- *in propria per-* *sona suscipere* *sit suadendum,* *quaeritur?* sentia Domini prae se fert, hancce quaestionem omnino affirmandam duco. Subveniunt enim assertioni meae laudatissima exempla tot Principum, qui ut salutem Reipublicae suae promoverent, longas admodum atque molestas peregrinationes instituerunt, solem imitantes, qui cursu suo non modo vicina, imo etiam remotissima permeat loca, et non semper in uno Zodiaci angulo commoratur, sed universum terrae ambitum circuit, ut omnia mundi climata e proximo vim caloris eius sentiant. PETR. MATTH. *Lib. IV. de vita Henrici IV. art. 2. n. 1.* Hinc IACOBVS I. Rex Angliae gloriosissimus *in suo Libro,* quem *donum Regium* denominavit, aliis salutaribus monitis et praeceptis filio suo datis, inprimis quoque hoc adiecit: ut singulis annis regna peragraret, quo lamentationes subditorum eo facilius audire, et si quid a Ministris in forma regiminis peccatum esset, in rectius reducere possit. Quod si autem pro reipublicae forma et instituto, huius gubernatio non in una regente persona consistit, sed apud plures, perinde est, si ab his Deputatus quispiam isthanc visitationem faciendam in se suscipit, ac si ab omnibus praesentibus peracta fuisset.

VI.

Quintuplicis
generis Visi-
tationes hæ
sunt.

Quinque potissimum visitationum genera a KLOCKIO
in tract. de aerar. Lib. II. th. 60. n. 89. seqq. recensentur: (1) Visi-
tatio morum, (2) Legum, (3) Universitatum, (4) Terrarum,
(5) Personarum. In *mores* ideo solet inquiri, ut malitia sub-
ditorum et pravitas eradicetur, eorumque probitas semper
conservetur. *Leges* autem hanc ob causam examinare mo-
ris est, quo eae, quae salutem publicam impediunt, aut op-
primunt, corrigantur, eae vero, quae salutem publicam sta-
biliunt, porro firmentur. *Universitatum* visitatio idcirco
est necessaria, ut omnes societates maneat illaefae, nec ii,
quorum fors tenuis, a ditioribus et potentioribus suppriman-
tur, sicque ubivis civium incolumitas conservetur, ut quod-
libet societatis civilis membrum id agat, quod rectum est, ho-
nesteque vivat, sustentationem suam juste comparet, nec
otio vitam transigat, simulque aes alienum evitetur. *Terra*
autem propterea visitatur, ut omnia in melius restituan-
tur, parum tuta loca communiantur, ruinosae et devastata
reparentur, nec non ea, quibus interitus imminet, refi-
ciantur, omnisque diligens cura habeatur, ne cuiquam dam-
num accidat. vid. Illustr. Dn. IAC. GVILIBALD. HALLER
deHallerstein, Duumvir Patriae Splendidissimus, Agnatus meus
in tumulo adhuc maximum in modum venerandus, *in disp.*
de Amplif. Reipubl. sub praesid. Dn. Ioh. Pauli Felwingeri
P. P. in alma hac Universitate §. 10. Personae (ministeriales)
insuper in illa respiciuntur, ne subditos nimium gravent,
vel aerario damnum inferant, atque provinciae districtus a
latronibus et malevolis hominibus immunis existat, eoque
ipso incolis aut iter facientibus maximopere consulatur, alia-
que ratione bono publico pro eiusdem commodo prospici-
ciatur. *L. congruit. 13. ff. de Off. Praef.*

VII. Ad

VII.

Ad Visitationem morum referenda pariter erit Visitatio Ecclesiarum, Academicarum et Scholarum, Episcopo competens vi L. Dioecesanæ, personas earumque vitas cognoscendi, et res Ecclesiasticas cultui divino destinatas prudenter ordinandi. Hanc natales suos Iuri Canonico debere palam est, cum eodem provisum sit, ut omnes Episcopi quotannis inquirent mores Clericorum, et conditionem vivendi, pro limitibus suarum Dioecesium, secundum *c. decrevimus. 10. caus. X. q. 1. ibi: decrevimus, ut antiquae consuetudinis ordo servetur, et annuis vicibus ab Episcopo Dioeceses visitentur*, nec non *c. conquerente. 16. X. de off. jud. ord.* hoc ita institutum erat eum in finem, ut exploratum haberet Dioecesanus sive Episcopus, num id, quod officium clericorum postulat, fideliter agatur, neque ullo delicto sanctimonia eorundem officii inquinetur, simulque experiretur, quousque Pastores usitato more, praeprimis in exercitio actuum ecclesiasticorum hucusque perstiterint, nec novitates excogitatas introduxerint. D. LINCK *in tract. de Iur. Episc. c. 10. n. 77.* Visitationi huic pariter loca qualiacunque cultui divino et religioni destinata, nimirum templa, sacella, coemiteria, hospitalia, vasa itidem sacra et vestes, nec non monasteria, aedificia Academica et scholastica sunt subiecta. VALLENS. *ad tit. X. de Relig. dom. n. 4.* Ast exempta loca nonnisi auctoritate superioris visitari possunt. LINCK *cit. loc.* Episcopis autem, vel eis, qui iure Episcopali gaudent, horumque mandatariis visitandi ius competit per *Canonem Concilii Taraconensis Decrevimus*; et Concilii Toletani IV. c. 35. quo legitur: *Episcopum per cunctas Dioeceses paroeciasque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat, quo unaquaque Basilica in reparatione sui indigeat.* Pertinet enim ius

Visitatio Eccles. Acad. et Schol. ad Visitat. morum pertinet.

visitandi ad Regimen Ecclesiasticum. Hoc ius cum Episcopo competat, huius exercitium eidem quoque soli ita tribuendum venit, ut ad exemplum Apostoli hac in re prae-euntis, *Act. cap. XV. vers. 36.* inquentis: *Invisamus fratres nostros oppidatim, in quibus annuntiavimus sermonem Domini, cognituri quomodo se habeant*, dum perambulabat Syriam & Ciliciam confirmans Ecclesias; ipse quidem isthoc munus subire deberet; sed urgente iusta causa hoc visitationis negotium iuste quoque aliis demandare valet. *canon. Concil. Toletan. IV. c. 35.* quibus Albergariae five procuraciones ceu alimenta durante visitatione necessaria praestantur. B. LINCK. *ad Decret. de cens. exact. procur. §. penult.* Nostra in Protestantium Ecclesia haecce visitatio quidem Principibus atque Statibus Evangelicis competit, ob quaesitum ius circa Sacra, et Catholicorum iurisdictionem Episcopalem atque Legem Dioecesanam suspensam per Pacem Religiosam *de Anno 1555. et Instrum. Pac. Westphal. Art. V. §. 47.* SCHVVED. *Introd. ad Ius publ. part. spec. sect. II. c. 12. §. 1. et 6.* sed non est necessitatis, ut Principes atque Status Protestantes ipsi munus visitationis eiusmodi peragant, nam per idoneas non modo ecclesiasticas, sed et seculares personas id aequae commode expedire valent. Saepius enim occurrit, ut expeditio eiusmodi tantummodo politicis consiliis egeat, unde apud quosdam Proceres Imperii Augustanae Confessionis peculiariter extant consiliarii huc constituti, *Kirchen-Visitations-Räthe* / apud quosdam autem expeditur ista visitatio per Superintendentes et Praepositos eorumque Adiunctos, qui iterum per Superintendentes Generales, ac denique hi porro per delegatos a Synodo vel summo Consistorio Domini territorialis visitantur. LINCK. *in tract. de Iur. Episc. cap. 10. n. 90.*

VIII.

Visitationi huic Ecclesiasticae proxime accedit visitatio *Visitatio Aca-*
 Academiarum et Scholarum, harum cura equidem de iure *demica.*
 canonico pariter Episcopali officio convenit, arg. *Auth. ha-*
bita. C. ne filius pro patr. CARPZ. in Iurisprud. Eccles. L. I.
def. 8. concurrentem enim habet iurisdictionem vi huius
 constitutionis Episcopus cum Rectore sive Magistro schola-
 rum, unde quoque ab Episcopi ordinatione munus Cancel-
 larii academici pendet. B. Dn. LINCK. *in tr. de iure episc.*
c. 9. n. 87. BRVNNEM. de iur. eccl. L. I. c. 6. membr. 12. p. 269.
 a cuius inspectione memorata nec scholae triviales exemptae *Schol. Tri-*
 sunt. *CARPZ. in Iurispr. Eccles. L. I. def. 19.* nam scholae hae *vial. Visi-*
 seminaria sunt, in quibus procreantur et educantur plantae, *tatio.*
 aliquandiu servitiis Reipublicae et Ecclesiae destinatae, hinc
 eo magis harum mores, vitae educatio studiaque publice respi-
 ciuntur, et instituta prudenter diriguntur. *CARPZ. cit. loc.*
def. 73. sed haec species visitationis apud nos Evangelicos
 iterum ab Ordinatione Procerum et Statuum Imperii depen-
 det, qui iuribus circa sacra pollent. *SCHVVEDER. in introd.*
ad ius publ. P. spec. sect. II. cap. 12. §. 7.

IX.

Nec minus ex laudata supra Salutis reipublicae Lege or- *Visitatio Iu-*
 tum suum trahit Visitatio iudiciorum, quam nunc pariter *diciorum,*
 nonnihil, quantum instituti et thematis nostri connexitatis
 ratio patitur, attingere operae pretium arbitror, haec a Supre-
 mo in terris Magistratu idcirco ordinatur, ut ubique inte-
 merata iustitiae administratio conservetur, et, sublatis eius-
 dem impedimentis atque remoris, ea suo in vigore perpe-
 tuo consistat, a qua visitatione, nec summum Imperii Tri- *cum primis*
 bunal, iudicium nempe Camerale est exemptum, ceu constat *Camerae*
 ex *Imperii.*

ex Concept. Ord. Cam. p. I. t. 39. §. 11. Es soll unser Neve der
 Erz-Bischoff 2c. et §. pen. und wo die obgemeldte der Canz-
 ley verwante Personen 2c. et t. 64. §. 13. die verordnete
 Commissarien sollen von unser als Römischen Kayser/ auch
 Chur-Fürsten/ Fürsten und Stände wegen völligen Gewalt
 und Befelch haben/ den wir ihnen auch hiermit geben / unser
 Kayserl. Cammer-Gericht/ an Personen vom obersten bis
 zum untersten/ und sonst in allen andern Mängeln und Ge-
 brechen zu visitiren / und zum besten ihres Gutbedünkens zu
 corrigiren und zu reformiren. Hæc visitatio Camerae vel
 ordinaria vel extraordinaria est. R. I. de An. 1565. §. Nach-
 dem nun. 132. BLVM. in Proc. Cam. tit. 24. §. 15.
 Modum huius Visitationis liceat mihi ex verbis Blumii heic
 strictim adducere: *Primo Caesar suos spectabiles Commissarios,*
atque Elector Moguntinus tanquam Archi-Cancellarius S. R. I.
suos Consiliarios (nimirum praeter suum Cancellarium et ali-
 um Nobilem adhuc doctum quempiam Consiliarium) *reli-*
qui vero Electores vicissim Consiliarium: item bini Principes
(aut Principum dignitate decorati) sacri alter, alter profani
ordinis, quorum primo anno ille in persona, hic Consiliarium, se-
cundo autem anno hic in persona, ille consiliarium, atque sic dein-
ceps iuxta ordinem, quo quilibet in consilio Imperii votum et ses-
sionem habet, similiter Praelati unum, Comites unum, ac Civitates
unum Consiliarium a Moguntino requisiti locum versus, ubi iu-
dicium Camerale exercetur, ad id visitandum quotannis suis sum-
tibus compareant atq; mittant. Concept. Ord. Cam. p. I. t. 64. pr.
 Licitum tamen est Principi, quem ordo tangit, nisi ipse in
 persona sua comparere velit, alii Principi suas vices com-
 mittere, ut visitationi intersit, secundum C. O. C. cit.
 loc. Siquidem per se talis visitatio personalis non est neces-
 sitatis, sed liberae duntaxat voluntatis, imo hodie quoque
 quendam ex summis suis Consiliariis huic visitationi invigi-
 landae

landae ablegare valet. R.I. de An. 1654. §. Wie nun die. 128
 ibi: So solle nun hinfüran dem Fürsten/den sonst vermöge der
 Reichs Constitutionen/ denen Visitationen in Person bezu-
 wohnen/ jedesmahls die Ordnung betrifft/die persönliche Er-
 scheinung in seine Willkühr gestellet / und ihme aus seinen
 qualificirten Rätthen / gleich den andern beschriebenen Stän-
 den jemand / jedoch zu mehrern Respect aufs wenigste einen
 von seinen vornehmsten Ministris an seine Stell zu verord-
 nen erlaubet seyn. Id quod iam caeteris Statibus conces-
 sum deprehenditur. d. R. I. §. Zum andern soll uff eines. 129.
 dummodo hi sint excellentes, periti, docti atque iurati, intra
 annum Camerae non devincti. Omnes praesentes qui-
 dem olim adesse debebant Visitatores, unoque tantum ab-
 sente visitatio prorogabatur in sequentem annum, id quod
 saepius accidebat. Sed postea A. 1566. decernebatur, ut ob
 nimis longam prorogationem iustitiae nonnisi tribus absenti-
 bus visitoribus, a praesentibus in sequentem annum visitatio
 reiiceretur. Conf. C.O.C. p.I. t.64. §.2. et R.I. de A. 1566. §.80.
 Ast si hodiernos hac in visitatione consideramus mores, ea
 ob quosdam absentes Visitatores non amplius usque ad an-
 num subsequenter differtur, sed succedunt hisce Status Im-
 perii, quos ordo ad hoc munus subeundum poscit, ut nu-
 merus Visitorum compleatur. R.I. de A. 1654. §. Zum an-
 dern. 129. BLVM. cit. loc.

X.

Transitum nunc pro nostri thematis connexionem facio *Visitatio Prae-*
 ad visitationem Praefectarum, quae a Domino superiori- *fecturarum et*
 tatem territorialem habente instituitur, omnes Territorii sui *Officialium.*
 Provincias aut Stationes peragrandi, eorumque statum aut
 conditionem examinandi causa. Meretur haecce visitatio
 insigne istud encomium optimi remedii tuendarum Legum,
 Ordi-

ordinationum ac mandatorum Domini territorii, ceu Illustris
 Dn. V. L. DE SECKENDORF sequentem in modum expref-
 fic in Teutschen Fürsten: Staat P. II. cap. 10. n. ult. in ver-
 bis: Was die Ordnungen und Gerichtbarkeit betrifft / ge-
 brauchet der Landes: Fürst mit grossem Nutz das Mittel
 einer Visitation, da er in gewissen Jahren etliche seine
 vertraute Räte und Diener befehlet / in alle Aemter und
 Gerichte des Landes umher zu ziehen / die Beamte und
 Inhaber derselben / sammt den vornehmsten Land: Ständen
 vorzubefcheiden / und nach den wichtigsten Puncten / wel-
 che Landes: Fürstliche Regalien / gute Ordnung und richtige
 Administration der Iustiz betreffen zu fragen / ob denensel-
 ben nachgelebet oder darwieder gehandelt werde. Da sich
 nun bey Obrigkeit / Beamten oder Unterthanen Mangel
 und Gebrechen befinden / werden dieselbe entweder so bald
 durch die Visitatoren / oder der Wichtigkeit nach / auf ihren
 Bericht / von Landes: Herrn selbst / nach Befindung durch
 ernste Vermahnung / Anmahnung und Befehl abgeschaf-
 fet / die Ueberschuldung bestraffet / und Besserung in allen
 Ständen eingeführet. Haec tunc inprimis summe neces-
 saria videtur, quando regio per longum temporis interval-
 lum, tumultibus, gravissimis bellis vexata atque defatigata
 existit, ut eiusdem status oblivionem et omnem plane dele-
 tionem salutaribus legibus, utilissimisque consuetudinibus
 minari, et necessitas exposcere videatur, quo omnia superioris
 statuta et ordinationes, iterum in pristinum vigorem redu-
 cantur, defectus sese exferentes, et ea, quae malitia homi-
 num turbavit, intervertantur, et sic communis utilitas ubi-
 que restauretur, pariterque impietati officialium occurratur
 saepius eousque accrescenti, qua egenos subditos et debiles
 oneribus gravare, eosque fere suppressere haud vereantur,
 insciis plane et non consentientibus terrarum Dominis, qua
 ratione

ratione visitationis huius cura ubique praesentissimum sub-
levamen inique oneratis hominibus praestare valet. FRITSCH.
*de Visitat. Provinc. c. 2. Dn. L. B. DE LYNCKER de Grav. ex-
traj. c. 3. p. 2. sect. 2. §. 4. per tot.*

XI.

Laudatae salutis publicae ratio aequae Visitationem et ^{Visitatio et Lu-}
Lustrationem militum Germ. die *Musterung* / suavit, qua, se- ^{stratio mili-}
cundum Suetonium, veterum Romanorum Imperatorum vi- ^{tum.}
tarum scriptorem, probatur seu recensetur exercitus, et re-
cognoscitur, sed penes nos hodie non modo omnes copiae,
sed et universae res militares armaque et apparatus bellicus
accurate inspiciuntur, haec visitatio autorem habet Fabium
Maximum tradente LIVIO *c. 9. in fin.* nam disciplina militaris
stabilimentum firmissimum veterum Romanorum, et anti-
quior his fuit, quam charitas liberorum. arg. *L. 19. §. fi-
lius 2. ff. de captiv. et postlim. revers.* hinc VERGERIVS Ro-
manus *L. 1. de re milit.* sequentia hanc in rem adduxit:
*Nulla alia re videmus Populum Romanum orbem subegisse terra-
rum, nisi armorum exercitio, disciplina castrensi usuque militiae.
Quid enim adversus Gallorum multitudinem paucitas Romana po-
tuisset? Quid adversus Germanorum proceritatem nostra brevi-
tas potuisset? Afrorum dotibus atque divitiis impares fuimus:
Graecorum artibus atque sapientia nos vinci nemo dubitavit.
Sed adversus haec omnia profuit militem solertem eligere, vim
armorum cottidiano docere exercitio, et regulam disciplinae sem-
per inviolatam servare.* Huius auctoris assertum nos satis e-
docet utilitatem visitationis militaris, et irreparabilia incom-
moda ex eiusdem omissione promanantia, hinc non imme-
rito Status Imperii, quibus ius Belli Pacisque competit, ho-
dientum hocce institutum prudenti satis provisu sequun-
tur. R. I. de An. 1555. §. *Nachdem aber hiebevör,* et R. I. de An.

1564, J. Fernald diemeil. ibi : Und soll ein jeder Stand jährlich die Seinen selbst mustern. Dn. DE SECKENDORF. im Teutschen Fürsten-Staat p. 2. c. 10. n. 6. pag. 249. ibi : Es sind die Landes-Herren mehrentheils auf diesen Vorschlag kommen / daß aus allen ihren eigenen / und ihrer Land-Stände Unterthanen / ein Ausschuss der stärcksten und best-geschicktesten Mannschafft gemacht wird / nemlich derer / die sich Alters / Gesundheit / auch Standes halben / zu Kriegs-Übungen am tauglichsten befinden. Aus demselben werden wiederum gewisse Officirer / Hauptleute / Lieutenante / Fendriche / Führer / Serganten / Corporale / Rottmeister / und wie sie mehr nach heutiger Art genennet werden / außerlesen / oder ihnen sonst um ein leidliche Bestallung vorgesezt / welchen solche ausgeschossene / oder zur Defension des Landes in gewisse Rollen und Verzeichniß gebrachte / und mit Gewehr versehene Personen in jeder Stadt / Amt / Herrschafft oder Gerichte / dißfalls untergeben werden / daß sie dieselben im Gebrauch ihres Gewehrs / rechtem Stande / Gang und Ordnung / und allerhand Kriegs-Händeln / zu gewisser und bequemer Zeit üben / und im Fall man eine oder alle solche aufgerichtete Hauffen und Compagnien bedürffte und erforderte / ihnen vorstehen / und sie führen müssen / wie denn über alle dieselben ein oder mehr Landes-Hauptmann und Ober-Officirer bestellet / welcher / aus Befehl des Landes-Herrn / in solchen Sachen zu commandiren hat. Adeo ut MERCKELBACH. apud Klock. conf. 20. n. 9. isthanc ein gemein nützig und hoch nothwendig Werck appellet, quod omnes subditos tuetur. SINOLT. SCHVZ. de Stat. rei Roman. vol. 2. exercit. 10. th. 10. lit. c. Haec de Visitationibus quibusdam provincialibus in genere sufficiat adduxisse.

CAPVT II.

Visitationem Finium Provincialium et publicorum speciatim pertractans.

§. I.

EX utilitate modo adductarum Visitationum facile di- *Origo finium provincialium et publicorum.*
iudicare licet, quod praesens Visitatio Finium Pro-
vincialium et publicorum, quam speciatim mihi Aca-
demica hacce exercitatione discutiendam praesti-
tui, ex eodem publicae salutis fonte suum ortum deri-
vet, bono enim publico non minus commodum, quam
ex illis evenit, si quando Fines Territorii provide determi-
nati sollicitè custodiuntur, et conservantur, omnesque con-
troversiae exinde metuendae praescinduntur, quare pruden-
ti satis consilio horum curam certis quibusdam hominibus
iam tum veteres Romani tradiderunt, quos Limenarchas
dixerunt. *L. Limenarchae. 4. ff. de fugitiv. L. non idcirco mi-
nus. 38. C. de lib. caus. nec non L. 13. C. de advocat. divers. iud. 1.*
hinc specialissime quasdam Leges finium promulgarunt, asse-
rente OETTINGERO *de l. lim. L. I. c. 20. n. 1. ibi: Es haben aber
die alte Römer nicht nur die alte Angränzung uñ Vermarkungen zc.
beschützet worden.* nec minus terminos posuerunt, ut eo me-
lius cognosci possent finium distinctiones, et provinciarum
separationes, hae etiam simul limites essent, cum communio
discordiae et negligentiae mater semper existat, per *L. 77.
§. 20. ff. de leg. 2.* et Ovidii de hisce iudicium:

*Tu populos, urbesque et regna ingentia finis;
Omnis erit sine te litigiosus ager.*

Quod porro confirmat Virgilius:

Limes erat positus litem ut discerneret agris.

Hac in re antiquitas maxime fuit sollicita, ut si quando termini naturales, flumina, montes, silvae satis securitatis sup-
 peditare non viderentur, a manufactis subsidium petere non
 desierit, sicut vallum Severi, muri Pictonum ac Sinensium,
 arces limitaneae, aliaque huius generis opera testantur. Nec
 de nostris pristinis Germanis habemus, quod conqueramur:
 siquidem apud eosdem eadem invaluit consuetudo, certos
 quosdam Praefectos praestituens limitibus, qui medio aevo
 Marchiones dicti sunt, welcher Gebrauch auch hernacher bey
 denen Teutschen Kaysern verblieben / die zu Verwahrung des
 Römischen Reichs Marken und Gränzen die Marggrafen ver-
 ordnet / OETTINGER, *de iur. limit. cit. loc.* qui vero postea
 quoque fuerunt Marchia investiti, ceu Mark: Richter und
 Gränz-Fürsten / VULT. *Lib. 1. de feud. c. 4. n. 14.* v. HOTO-
 MANN. *de feud. verb. Marchiones.* WEHNER. *in Obs. Pract.*
sub voce: Mark. SPEIDEL. *in spec. juridic. sub voce: Mark:*
grafen; quare convenienter hos Marggravios sequentem in
 modum descripsit, quod sint Comites Limitanei, qui Im-
 perii Romani finibus tuendis extent praefecti, et assidue ad
 Imperii limites excubent in armis, quo finium curam age-
 rent, atque simul populis, quos armis defendere adversus
 hostes iussi, iura darent. PEVCER. *in Chron. L. V. de statu*
Imperii post Frider. II. ALBIN. *in Chronico Misniae et GRY-*
PHIANDER. de Weichbildis, KVLPIS. ad Monzamban. c. 1. §. 7.
p. m. 79. Nam Marchiones Brandenburgici olim erant or-
 dinati adversus Henetos et Obatritos, Marchiones Stiriae,
 Moraviae et Lusatae contra invasionem Hungarorum, Sar-
 matarum et Polonorum, Badenses et Hochbergenses ad cu-
 stodiam Rheni contra Gallos, Misniae adversus Bohemos,
 Slesvicenses adversus Danos &c. VVLTEIVS *de feud. cit.*
lib. 1. c. 4. n. 4. NOLDEN. *de nobil. stat. c. 8. n. 170.* Vt tho-
 die in hisce Marchionibus Imperii eiusmodi limitum Imperii
 custo-

custodia defierit, atque sola investitura Imperialis cum Marchionatu superfit, SCHVVEDER. *in introd. ad I. P. part. spec. sect. II. c. 7. §. 16.* cuius tamen Imperii Statui suae provinciae finium cura ita est demandata et permessa, ut ad horum defensionem castra et fortalitia extrui valeant, Grenz Häußer / Ort: Flecken / d. R. I. de A. 1548. §. Diemeil aber ges meiner 2c. R. I. de A. 1559. §. Wenn aber immittelst. KVLPIIS. *ad Monzamb. cit. c. 1. §. 7. p. m. 79.*

11.

Ceterum subsunt memoratae Visitationi omnes *Diversitas* fines provinciales et publici cuiuscunque generis, sive sint *finium.* naturales, sive sint artificiales. MYNSING. *cent. 6. observ. 25.* quorum illi sunt, qui a Deo et ipsa natura quasi, ad separandas provincias atque districtus distinguendos ordinati inveniuntur, nec non pro praecipuis et efficacissimis probationum limitum adminiculis reputantur. OETTINGER. *de limit. iure cit. L. I. c. 18.* ut montes, colles, valles, petrae, maria, littora maris, flumina, amnes, lacus, rivi, fontes, viae regales, arbores, arbustaque, quales fines nulli fere mutationi ex opinione ac praesumptione hominum obnoxii habentur, Dn. PRAESES *in Disput. de divers. lapid. final. c. 1. §. 3.* RVLAND. *de Commiss. p. 2. L. VI. c. 1. §. 9.* CRAVETT. *consil. 449.* Hos inter fines flumina limitum officio fungentia, duntaxat medio suo fines terminales indicant, ita ut alter sit dominus huius, alter vero dominus alterius eius medietatis, et secundum hanc quoque de iurisdictionis competentia in flumine iudicetur. SPEIDEL. *in spec. iurid. v. Gränzen.* Eiusmodi naturalibus limitibus magna saepius Imperia et Regna secernuntur, uti Germaniam à Regnis septentrionalibus distinguit Mare Balticum, Galliam ab Italia Alpes, Hispaniam à Gallia montes Pyrenaei submovent. CLVVER. *introd. geogr. lib. 3.*

facti ab ho-
mine fines.)

lib. 3. c. 3. 8. & 32. Ast hi limites, nempe artificiales, qui manu hominum deprehenduntur facti, sunt burgi, castra, pali, sacella, columnae, cruces, monimenta, lapides & arbores cruce signatae, et in medio foramen habentes, Gränz-
Bäume / mit Lauben sive Löchern bezeichnet. v. OETTINGER. de iure limit. d. l. c. 18. n. 13. Dn. PRAESES cit. loc. BESOLDVS Thesaur. Pract. voc. Markstein. GRYPHIAND. de insul. c. 24. n. 91. BALD. vol. 1. consil. 420. et consil. 246. vol. 2. MYLER. ab Ehrenbach in Metrolog. c. 14. §. 4. MYNSING. cent. 6. obs. 25. Imo sepes, fossae atque lineae distinguendorum territoriorum causa quibusdam in locis conspiciuntur, facta, Land-Wehre / Land-Graben / Defensions-Linien / dicta, arcibus aut turribus aliisque munimentis cincta, atque militibus limitaneis custodita. Rec. Imp. de A. 1570. §. Nacherledigten. et Rec. Imp. de A. 1576. §. Ferner haben wir. Rec. Imp. de A. 1548. §. Diemeil aber gemeiner 2c. Quales termini facilius alterationi subiecti censentur, dum tractu temporis aut obfuscari, aut plane interire possunt, nec ulla perpetuitate tali gaudent, ut ipsorum existentia omni tempore superesse queat. arg. L. fin. ibi: sepem fixerit. ff. fin. regund. L. 1. & 2. ibi: deferant C. de fund. limitroph. Can. longinquitatem. caus. XII. qv. 2. Cap. ex literis. X. de probat.

III.

Definitio Vi-
sitationis Fi-
nium provin-
cialium et pu-
blicorum.

Omissa Onomatologia, et vocabulorum circa visitationem nostram provincialium et publicorum finium occurrentium speciali explanatione, cum horum derivatio atque significatio, cuius statim ex eorundem sono facillime innotescat, oppido ad illorum Descriptionem realem me converto, quod sit publica auctoritate ordinata inspectio limitum et terminorum provincialium et publicorum, ad horum conservationem et tuitionem singulis annis, vel alio certo tempore

pore cumprimis suscipienda. Hac ex data definitione satis constat, quod eiusmodi visitatio provincialium et publicorum limitum, nonnisi publica autoritate veniat ordinanda, nec enim, quod publicae curae incumbit, a privatorum arbitrio dependet, ceu satis innuunt cit. R. I. de Anno 1548. §. Diweil aber gemeiner. et seqq. R. I. de An. 1559. §. Wann aber immittelst. R. I. de Anno 1570. §. Nach erledigte. n. et seqq. et R. I. de A. 1575. §. Ferner haben wir. Conferatur KVLPIIS. ad Monzamban. cap. 1. §. 7. in fin. p. m. 80. in verbis: Suffecerit ex antiquitate haec annotasse, quod sicut consilio Augusti apud Tacitum res ita disponentis, ut mari oceano, aut omnibus longinquis septum Imperium; Regiones, provinciae, classes, cuncta inter se connexa, Imperium creverit, ut ad ipsum Boeclerus insuper observat, ita ex omissa ista disciplina, idem collapsum est; legatur, quomodo Constantino M. id exprobetur apud Zosimum, et hoc malum pessundedisse Graecum Imperium Nizephorus Gregora observat. Ob magnum heic intercedens interesse Reipublicae sancte utique respiciendum, ne limites a Visitatoribus eorumque deputatis citra Dominorum consensum mutantur, aut alio modo in publicum detrimentum alterentur, id quod hanc in rem apposite admodum monet Illustr. Dn. DE SECKENDORF im Deutsch. Fürst. Staat P. II. c. 7. §. 6. Die Hoheit eines Landes Fürsten wird auch behauptet / indem er sich lässt angelegen seyn / die Gränzen des Landes / wie er sie von Alters her gefunden / oder durch Verträge mit denen Benachbarten getheidiget und eingerichtet / zu erhalten. Cui pariter adstipulatur OETTINGER. de iure limit. L. 1. c. 20. ibi: Ist deswegen eine hohe Nothdurfft / daß ein Herr seines Landes Gränzen / wo sie nicht von Natur mit Bergen / Thälern / Wasser / Flüssen und lebendigen Merckzeichen scheinbar unterschieden / mit hohen gewapneten Steinen wol verwahren / und dieselbe durch seine Beamte in beständigen Wesen erhalten / und
feinen

keinen unbefugten Eingriff thun lasse. Nec minus Definitioni nostrae Visitationis haecce verba: *ad tuitionem et conservationem horum*, i. e. finium provincialium et publicorum singulis annis, vel alio certo tempore suscipiendae, ideo adiecta apparent, ut oppido his arguatur finis huius Visitationis publicorum limitum minime omittendae. KVLPIſ. *ad Monzamban. c. 1. §. 7. p. 79.* ne confusio territoriorum existat. arg. *L. 5. ff. de l. et l. et Instr. Pac. Caesar. Gallic. §. 73. et 74. nec non 77. et 85. atque 108.* Quare tales limites die Landes / Bann- und Obrigkeitlichen Gränzen / eo fine à vicinis Dominis et Civitatibus sunt constituti, ut territoria dividant, hinc insignia Principum, Dominorum aut Civitatum superioritatis, ceu domini, possessionis atque iuris tesserae, ut plurimum eis insculpi solent. Sic quoad alios quoque publicos terminos, in Provincia saepius horum distinctio conservanda, publice iussa invenitur. Faciunt omnino huc verba, *Ordinationis provincialis Magdeburgicae.* So gebieten wir / daß unsere Aemter und andere Gerichts-Herren verordnen sollen / daß die Dorff-Fluren und derselben Felder / Wiesen und Gehölze / so zuvor nicht vereinet und vermachtet seyn / innerhalb Jahres-Frist / nach dato, und denn alle Jahr besichtigt / vereinet und versteinet werden sollen. nec non *Const. provinc. Saxon.* Es sollen alle Jahr die Aeltisten und Gemeinen jedes Orts / die allbereit richtig vereinte und versteinte Fluren mit zusammen betagung der Benachbarten / einmahl auf einen gewissen Tag umgehen / und gebührliche Achtung darauf geben. Cura enim haec finibus publice adhibenda prospicit, ne tam facile immutationem patiantur, nec senectutem incurrant; imo nec termini finales, ut cum Plinio loquar, vitam suam amittant; consentit Ictus Vlpianus in *L. 8. ff. fin. re-gund.* in verbis: *Si irruptione fluminis fines agrī confudit inundatio, ideoque usurpandi quibusdam loci, in quibus jus non habent,*

habent, occasionem praestat, praeses provinciae alieno eos abstinere, et domino suum restitui terminosque per mensorem declarari iubet.

IV.

Nunc mihi quoque explicanda venit distinctio, quam haec *Divisio huius* nostra Visitatio finium provincialium publicorumq; admittit, *Visitationis.* duplicem autem agnosco, nimirum vel eam, quae adhibitis vicinis ordinatur, et *solemnis* dicitur, vel eam, quae sine adhibitis et simul concurrentibus vicinis instituitur, et *minus solemnis* audit. Haec posterior omni tempore, et pro libero arbitrio ordinari, atque suscipi valet, cum neutri Dominorum territorii vel provinciae sit interdictum, quo minus certis statis temporibus, per suos Officiales eo constitutos, inspectionem finium et terminorum suae ditionis, absque horum, potissimum si provinciales sunt, innovatione, curet suscipiendam: cum vigilantiam hanc eidem nemo vicinorum invidere debeat, utpote quam nec ipsi prohibere iuris analogiae convenit, arg. L. 2. §. 5. ff. de aqua et aqua plu. arcend. L. 24. ff. quae in fraud. credit. nec non L. 47. ff. solut. matrim. quem adm. dos. repet. Illa tamen solemnis, et quae invitatis et convocatis vicinis expeditur, maioris circumspeditionis, efficaciae, et insignis momenti habenda, hincque nullo modo absque ad citationem vicinorum instituenda est, quo simul ipsi met cognoscere valeant, nihil in ipsorum praeiudicium fieri, et ut horum voluntas et consensus statim adsit, si quando renovatio finium fortean intercedat, exindeque probatio minus dubia successu temporis deduci queat, controversia quadam de finibus inota, quando ipsi met visitationi finium interfuerunt. Praeterea errori circa limites visitandos quoque obveniendi, determinatione et mensuratione

in der Grenz-Beziehung und Flurbegang / Vereinigung oder

D

Ver

Versteinung facillime occurri, sicque lis omnis quantocius evitari, nec non amicabilis et quieta possessio ubique conservari potest, id quod, visitatione solitaria et minus solemni sine vicinis instituta, neutiquam obtineri valet arg. L. 3. C. fin. reg. HIERON. DE MONT. de fin. c. 31. n. 1. MEVIVS p. 4. decis. 139. n. 5. in verbis: *Partes ad ocularem inspectionem necessario sunt citandae, et ipsarum praesentia ita est necessaria, ut, illa ommissa, actus sit nullus.* COVARR. variar. resolut. c. 13. n. 5. DN. L. B. DE LYNCKER de grav. extrai. c. 3. p. II. sect. 1. m. 1. §. 22. n. 3.

V.

*Causa Efficiens
huius Visita-
tionis.*

Quandoquidem supra iamiam innotuit, nostram Visitationem finium provincialium fieri debere speciali et publica autoritate, hinc sequitur, neminem nisi supremam in territorio potestatem habentem eam ordinare posse. vid. KNICHEN. de Iur. territ. c. 4. n. 235. DN. DE SECKENDORF. T. 8. S. p. II. c. 7. n. 6. p. m. 116. Gegen Auswärtige wird insgemein die Hoheit des Landes Herrn auch behauptet/ indem er sich lässt angelegen seyn / die Grenzen des Landes/ wie er sie von Alters her gefunden / oder durch Verträge mit den Benachbarten getheidiget und eingerichtet / zu erhalten / da er dann jährlich durch die Beamte die Grenzen bereiten/ und beziehen / auch auf der Benachbarten Thun und Lassen bey den Grenzen/ gute Achtung geben / und darüber allenthalben schriftliche Nachricht und Urfund aufrichten lässt/ auch darwider niemand verstatet / daß er seine fremde Bottmäßigkeit über die Grenzen erstrecken / Land und Leute daraus zu seinen Gehorsam ziehen/oder sonst über die Grenzen mit seiner Macht rücken möge. Imo etiam circa reliquos fines publicos dispositio est Superioris, ceu constat ex OETTINGERI tract. de iure limit. c. 17. n. 47. in verbis: Die Steinsetzung und Landscheidungen hängen
der

der hohen Landes Obrigkeit an / und hat ein jeder Herz in seinem Land und Gebieth allein Macht / Marckstein zu setzen / die Untergang zu führen / und keine Ausgesessene zuzulassen / und werden solche Anstellungen unter die *actus iurisdictionales*, oder die Obrigkeitliche Handlungen gezehlet. *conf. KLOCK. Vol. 1. Conf. 10. n. 489.* qui etiam nostrae sententiae adstipulatur, dum scribit: *Ius dirigendi fines esse partem Iurisdictionis.* Quod autem ad Imperii universi fines attinet, quatenus hi tuendi et conservandi sunt, hoc fieri omnino consensu expresso tam Imperatoris, quam totius Imperii et huius Procerum, constitutionibus Imperii convenit. *Rec. Imp. de An. 1548. §. 98.* in verbis: Darzu auch mitlerweil zu Erhaltung und Erbauung seiner Liebden Christlicher Grenzen / und Ort-Flecken / eine gemeine Hülff bewilligen wolten. *nec non §. 99. ut et R. I. de A. 1559. §. 9.* in verbis: Darauff wir dann gemeine Stände zu berührter unserer Grenz / und Christlicher Ort-Flecken Erhaltung und völligen Erbauung umb ihre Hülffe freundlich und gnädiglichen ersuchet. *atque §. 10.* id quod porro ex Pacificationibus magis patescit, si aliqua mutatio circa fines Imperii fuerit facta, istam consentientibus universis Proceribus ac Statibus Imperii conventam fuisse, *conf. circa negotium noviss. Caesareo-Galliae Pacis Badensis conclusum Imperii sub d. 23. April. 1714. Augustae Vindel.* vigore cuius Electorum, Principum caeterorumque Statuum Imperii Collegia Imperatori nostro Invictissimo, CAROLO VI. omnimodam tribuerant potestatem, ut de omnibus, pro commodo Imperii, hincque etiam circa fines Imperii, cum Rege Galliarum libere posset disponere, quod etiam cautum in Capitulationibus Caesareis, ceu ex *Capit. Ioseph. Art. 12.* et *Gloriosissimi nostri Caroli VI. Art. 10.* similiter dispalescit. Porro neminem latere puto controversiam hinc ortam, quam movit Rex Galliae Imperio Germanico, circa cessionem Landgraviatus Al-

fatiae utriusque, annexa Sundgovia, praefectura provinciali X. civitatum Imperialium in Alsatia sitarum, scilicet Hagenu, Colmar, Schlettstat, Weissenburg, Landau, Obernheim, Rosheim, Munster in valle S. Gregorii, Kayfersberg, Turingheim cum universis pagis ab hac praefectura dependentibus. *Instrum. Pac. Caesar. Gallic. §. 75.* qua Rex Galliarum probare contendit, omne sibi concessum fuisse in Alsatia supremum dominium, non solum in praefecturam iam memoratarum decem civitatum, sed in omnia loca atque conditiones cessione isthac expressas. Sed Imperium nihil aliud translatum cessumque voluit haftenus intelligi, quam quod ad Domum Austriacam spectasset, ideoque in partes cessione comprehensas, quarum immedietas dicto Instrumento Pacis diserte sancita est, sibi supremum ius integrum et illibatum mansisse assereret. LONDORP. *in Act. publ. tom. VI. lib. III. c. 255. & 261.* KVLPIS. *ad Monzamban. c. 1. §. 7. p. 82.* Palam hinc est circa fines Imperii huic absque eiusdem consensu nihil praeiudicari posse, ceu professa opera in his versatus est CONRING. *de fin. Imp. per tot.* et BOECLER. *in Not. Imp. L. 2. c. 2. et seqq.* quando hoc loco de iure finium amissorum aut mutatorum, de iure finium recuperandorum, ac de consultationibus super hoc negotio institutis, instituendisque, cum adductis Autoribus praeclare disseruit, titulos varios, heic praetendi solitos examinavit STRAVCHIVS *in praelect. academ. manuscript.* quarum mentionem iniicit KVLPIS. *ad Monzamban. cap. 11. §. 1. p. m. 81. in med.* cuius verba FRITSCH. *Tom. 1. Addit. ad Limnaeum c. 4. n. 13.* adducit. Aliter tamen se res habet cum finibus istis, quos in tabulis Pacis Carlovvizensis d. 26. Ian. 1699. initae Gloriosissimae memoriae Imperator, LEOPOLDVS, inter Hungaricum suum Regnum et Turcicum Imperium, sola sua autoritate constituit, quibus ut Procerum Imperii nostri

stri consensus speciatim accesserit, propterea non fuit opus, cum tales fines non tam Imperii Germanici, quam potius Hungarici Regni proprii sint, et in propriis ditionibus cuius fines suos constituere et custodire, per se etiam in Imperii observantia concessum existimetur. KVLPIUS. *ad Monzamban. c. 11. §. 1. p. m. 79. in fin.*

VI.

Relicta cura et Visitatione finium Imperii et Territoriorum, tam independenti, quam dependenti excellentiori potestati, sive superioritati territoriali annexa, nunc me ad sollicitudinem reliquorum publicorum terminorum, civitatum municipalium nempe districtuum et pagorum, visitationi adhibendam converto, haec pariter publica auctoritate istius Magistratus, cuius iurisdictioni subest districtus, suscipienda est. ERTTEL. *Prax. aur. de iurisd. inf. c. 8. §. 1.* hincque ad iurisdictionem inferiorem pertinet. VVEHNER. *Observ. pract. voc. Bogthen.* TITIVS *de iur. priv. Rom. Germ. lib. 8. c. 6. §. 8.* ibi: *Sicuti autem privati praediorum fines arbitrio possessorum constitui, vel confusi renovari possunt; ita pagorum civitatumque districtus, eorum, quorum interest, ut et domini iurisdictionalis consensu, constituendi sunt.* Contradicit quidem MYLER. *in metrôlog. c. 1.* huic nostro asserto, referens visitationem finium horum ad iurisdictionem superiorem, quo unicuique suorum praediorum confinia eo magis facta tectaue conserventur, et ut subditi ab alienis abstineant, nullisque machinationibus aut insidiis, alterius bona sibi vindicent; hanc suam sententiam probare satagit rescripto Divi Pii in *L. si legatum. §. 1. ff. de oper. public.* ibi: *fines publicos à privatis detineri non oportet* contento. Sed pace viri huius, alioquin in rem publicam et literariam merentissimi, regerimus, huncce textum eiusdem sententiae haud patrocinari; licet enim praefes

provinciae secundum *cit. L. 5.* curare teneatur, ne publici fines à privatis detineantur, tamen textus magis nostram adfertionem confirmat, dum finium publicorum curam, provinciarum praefidi ceu magistratui dependenti et subordinato demandat. Ceterum sine consensu Domini superioris vel Iurisdictionalis finium visitatio peracta, nec ipsi Domino territoriali, nec Iurisdictionali praeiudicat, imo subditi privatim quid circa eiusmodi terminos publicos vel provinciales, vel praefecturarum, vel civitatum et pagorum molientes, pro re nata puniuntur. TITIVS *de iure privat. Roman. German. lib. 8. c. 6. §. 2.* FRITSCH. *de iure district. univers. c. 7. th. 5.* Faciunt huc tradita IO. OETTINGERI *de iur. limit. cit. l. 17. n. 47.* ubi recte Domino superiori positionem et tuitionem lapidum et finium provincialium, vigore superioritatis territorialis, uti supra iam declaravimus, vindicat, prouti TITIVS *cit. loc. §. 9. et 10.* LEHMANN. *Chron. Spirens. Lib. 7. c. 115. in addit.* publicorum civitatum municipalium pagorum et districtuum Magistratui iurisdictionali. Hoc quidem diffitendum non est, ne alienatio praediorum in confinio districtus sitorum, in possessores districtus vicini alieni facta, iurium confusione, vel iuris acquisiti extensioni ansam praebet, maxime si vicini alieno potentiori cum primis imperio subsunt, solum a Superiori terrae Domino, et non a Magistratu inferiori, Legibus posse caveri, quin in tales exteros alienatio fiat, ne scilicet, ut fieri solet, praetextu proprietatis acquisitae, vicini caetera quoque iura, vel in solidum, vel ex parte sibi asserant: Wenn das Eigenthum der Aecker hinweg ist / so machet man Praetension an den Jagten / nach diesen wird die Iurisdiction angefochten / so dann die Steuerbarkeit / und endlich das Territorium. TITIVS *cit. Lib. 8. c. 6. §. 11.*

VII.

Vt autem Visitatio finium rite instituatur, eius- Personae per
 que scopus pro utilitate et commodo publico attingatur, quas Visitatio
 ea plerumque Viris prudentibus atque peritis committi so- finium expedi-
 let, hi iussu Domini territorii, in locum terminalem, qui ri soleat.
 inspectione indiget, huius visitandi causa abeunt. RVLAND.
de Commissar. p. II. L. VI. cap. 1. n. 8. PETR. MVLLER. *ad*
Struv. S. I. C. exercit. 14. th. 55. hosce Visitatores insti-
 tuendi ius, nullatenus Magistratui municipali, sed duntaxat
 supremo terrarum Domino competit, der hohen Landes-
 Obrigkeit / cui potissimum suum territorium ita custodiendi
 cura incumbit, quodque hisce cumprimis argumentis pro-
 bo: Primum quoniam ipsa visitatio sive inspectio finium
 provincialium, actus quidam est iurisdictionis supremæ sive
 territorialis, arg. *cap. conquerente. X. de offic. iud. ord.* unde
 quoque ius visitatores constituendi, ceu consecutiva potestas
 eidem annexa et accessoria eandem tanquam suum principale
 sequitur. Deinde hi custodes, ut Domini territorialis Offi-
 ciales ubique considerandi veniunt, publico munere muniti,
 quorum creatio nemini nisi curiae et curae Domini territo-
 rialis extat concessa. MYLER. *de Metrolog. c. 9. §. 3.* TITIVS
de iur. priv. Rom. Germ. Lib. 8. c. 6. §. 2. et 8. Constituti iam
 olim erant L. XII. Tabb. tres arbitri, si quaestio quaedam cir-
 ca fines oborta fuit, qui eandem dissolverent, hunc arbitrorum
 numerum Manilia Lex (aut si mavis Mamilia, secundum
 VVeselovium) ad unum redegit. CICERO *de LL. lib. 1.* PE-
 TRVS MVLLER. *cit. loc. th. 59. lit. (a)* Id quod in simili
 innuit Illustris Dn. DE SECKENDORF. im Deutschen Fürstens
 Staat *p. II. c. 6. §. 6. n. 1.* in verbis: Da er denn jährlich durch
 die Beamte die Gränzen bereiten und beziehen lässet. Vtut au-
 tem Domini territorialis praesentia, quando universum ter-
 ritorium visitatur, maioris autoritatis et momenti sit, quam
 si dun-

si duntaxat huius visitatio per ministros peragitur, cum tunc propriae utilitati suae magis magisque invigilandi ansam habeat, quando ipse praesens evidentia fati commoda, vel incommoda, in territorio obversantia, oculis suis subiicere valet: hac enim ratione omnia removentur, et praescinduntur impedimenta et machinationes, quibus visitationis intentio quandoque interverti potest; Nihilofecius tamen etiam per fideles et iuramento sibi obstrictos Officiales nostram finium inspectionem non minus utiliter, quam sub decenti sollicitudine peragit. *L. 1. pr. ff. de offic. procurat. Caesar.* quia cura publicae rei praesentiam ipsius Domini non ubique concedit, nec etiam splendori eiusdem convenit, indiscriminatim se praesentem omni eiusmodi actui celebrando exhibere, ne ex conversatione aequali contemptus dignitatis nascatur. arg. *L. 19. ff. de offic. praesid.*

VIII.

Obiectum Visitatio-
nis no-
strae sunt ipsi
termini finales
provinciales
atque publici.

Praesentis Visitationis nostrae obiectum constituunt Termini provinciales et publici. *TITIVS de iur. priv. Rom. Germ. lib. 8. c. 6. §. 2.* sub hisce terminis comprehenditur interdum universum territorium alicuius civitatis aut provinciae, per *L. pupillus. 239. §. Territorium. 8. ff. de V. S.* ibi: *Territorium est universitas agrorum intra fines cuiusque civitatis, quod ab eo dictum quidam aiunt, quod magistratus eius loci, intra eos fines terendi, id est summovendi ius habet.* sive indigitatur districtus, intra quem Supremus Magistratus excellentem omnimodamque exercet iurisdictionem, uti *IO. GOEDD. in Comm. ad th. L. explicavit*, imo quandoque ager pro certo districtu aut tractu accipitur *L. 23. ff. de V. S.* quamvis *FRITSCH. de district. universit. agror. civit. aut pag. c. 8. §. 1.* recte vereque asserat, non semper unum idemque esse, districtum agrorum universitatis, *Plur / Terminen*
arque

atque territorium et iurisdictionem : nam plane aliud est die
 Fluhr / aliud est die Gerichts- oder Landes-Gränz-Scheidung /
 quemadmodum etiam lapides terminales civitatis alicuius
 aut pagi, marcam dividentes, die Stadt- oder Dorff-Fluhr /
 plane separati sunt à lapidibus territorialibus et iurisdictionalibus,
 von denen Land-Gränzen oder Wehren und Gerichts-Scheidungen.
 TITIVS c. l. §. 2. et §. 6. SINOLT. SCHVTZ.
 de Republ. Roman. Germ. vol. 1. ex. 6. th. 12. lit. c. quamvis se-
 cundum multorum locorum consuetudines ac mores, ubi-
 que iurisdictionis ac territorii potestas terminari soleat finibus
 districtus ipsius, also daß so weit eines Landes / Stadt- oder
 Dorffs-Markung oder Fluhr-Bezirk gehet / so weit auch ge-
 meiniglich dessen Gebieth und Gerichte zu gehen pflegen.
 FRITSCH. cit. loc. Omne proinde istud, quod intra fines
 est, dicitur quoque territorio finibusque velut sepimento in-
 clusum, atque eiusdem iuris dicendi potestati regulariter sub-
 iectum esse. NATTA. Conf. 204. n. 1. et seq. CRAVETT.
 Conf. 615. n. 13. KNICHEN. de sublim. territ. iure c. 3. n. 93.
 qui posterior etiam tradit limites iurisdictionis aestimari se-
 cundum limites territorii, et limites territorii etiam secun-
 dum limites iurisdictionis, quod probare contendit per L.
 fin. ff. de iurisdic. hinc ad eum plerumque spectare censetur
 territorium, atque ipsa eiusdem iurisdictionis, ad quem spectat
 designatio et limitatio finium. PVRPVRATVS lib. 2. Conf.
 528. vers. designatio. tametsi hoc non sit perpetuum, sed
 quis etiam in alieno quandoque territorio simile ius sibi quae-
 situm habere valeat. REINKING. de. R. S. et E. L. I. cl. 5. c. 1.
 n. 67. hac ratione locus aliquis esse potest quidem in territo-
 rio, in eines andern Herrn Land und Obrigkeit / qui tamen
 non sit de territorio, unter dieses Herrn Obrigkeit / ut adeo
 hic locus Domini territorii potestati subiectus non sit, sed
 per se separatum territorium ubique faciat. MING. de supe-
 riorit.

riorit. territ. th. 16. et SINOLT. SCHVTZ. *de Republ. Rom. Germ. vol. 1. ex. 6. lit. e.* ibique SCHARSCHMID. *in not.* sicuti etiam aliud dicendum venit de proprietate agrorum singulorum, atque dominio rei privato, ubi semper aliud dominium iurisdictionis, aliud dominium rei existit. PETRA *de iure quaesit. qu. 13. n. 522. et n. 534.* TITIVS *de iur. priv. Rom. Germ. lib. 8. c. 6. §. 7.* CHASSAN. *des iustices et droits verb. au territoire n. 16.* HIER. DE MONTE *tract. de fin. c. 11. n. 14.* PANCIROLL. *conf. 195. n. 90.* Quanquam alias differentia inter fines, limites, confines et terminos haec notari soleat, quod limites sub talem veniant definitionem, quod habeantur pro eo, quod non in finibus, sed extra fines huius vel istius territorii, aut provinciae, aut agri invenitur. *L. 7. §. 1. ff. de peric. et commod. rei vendit.* Confines autem non dicantur unius domini, sed semper alterius etiam esse censeantur, ut adeo nunquam absolute, sicuti interdum fines eosdem considerare conveniat. *L. arbor. 19. ff. commun. divid. L. adeo 7. §. f. ff. de acq. rer. dom. L. 35. fin. ff. de contrah. emt. L. 5. C. fin. regund.* sed termini sumuntur pro signis, quibus aut territoria, aut provinciae, aut agri discerni signarique accidit, *tot. tit. ff. de term. mot.* Fines denique sunt ipsae res signatae atque determinatae. *t. t. ff. et C. fin. reg.* cum ICTIS tamen mihi vocabula haec absque ulla differentia usurpare liceat, arg. *§. si ab hostibus. 5. l. quib. mod. ius patr. pot. solv.* PETR. MVLLER. *ad Struv. cit. loc. th. 49. l. (a)* FELIN. *ad cap. indicante. 9. §. de praescript. n. 7. et 8.* ut adeo perinde sit, sive quis obiectum nostrae Visitationis, terminos, confines, limites aut fines denominare velit, nec mihi quicquam idcirco iure obiiciendum venit, cum sic mentem meam, circa terminorum provincialium et publicorum significatum, in Dissertatione praesenti satis clare indigitaverim. *L. 39. ff. de pact.*

IX.

Non tamen erit extra oleas vagari, quando diversas istas *Finium publi-*
terminorum denominationes heic simul adduco, ut et hae *corum variae*
simul innotescant nonnihil, cum fere tot sint terminorum *denominatio-*
nostrorum publicorum varietates, quot pene inveniuntur *nes.*
varia et diversa his ipsis designata iura, Domino territoriali,
vel civitati alicui aut Vniversitati vi horum competentia. TI-
TIVS *de iur. privat. Rom. Germ. lib. 8. c. 6. §. 6.* Sic dantur
(1.) *fines territoriales*, die Land oder Herrlichkeit Gränz- Schei-
dungen / oder Land- Behren / quibus territoria a se invicem
secernuntur. KNICHEN. *de sublim. et reg. territ. iure c. 3.*
n. 1. (2.) nec non *limites iurisdictionales*, Gerichts-Gränzen/
distinguentes atque limitantes iurisdictionem vulgarem.
SCHILTER. *Ex. ad ff. tit. fin. regund. th. 15.* OETTINGER.
de iur. limit. L. 1. c. 8. n. 10. (3) similiter *fines iuris condu-*
cendi, qui ordinant amplitudinem eam, quousque quis iure
conducendi fruatur, qui vocantur Germ. Geleits-Gränzen/
welche das Geleit und die Geleits- Herrlichkeit in fremdem Ges-
biethe bemercken: saepius enim accidit, ut quis in alterius
territorio ius conducendi exerceat, licet nulla superioritate
aut iurisdictione ibidem gaudeat, ceu recte monet DIETE-
RIC. *ad A. B. tit. 1. §. praemissas. vers. ac etiam ultra.* MER-
CKELBACH. *apud Klockium vol. 1. conf. 8. n. 178.* in verbis:
Es bezeuget die tägliche Erfahrung / daß obwohl ein Fürst oder
Stand/ durch eines andern Fürsten oder Standes Gebieth zu
gelaiten hat / dannoch darinnen derselben Orthen nicht Landes-
Fürst oder Herr sey. Generos. Dn. SCHEVRL. *in Diss. sub mo-*
deram. Dn. PRAESIDIS habita de Territorio Clauso et non Clau-
so c. I. §. 14. quale ius exercet vel ex contractu, vel ex prae-
scriptione vel transactione aliaque observantia loci. OETTIN-
GER. *cit. loc. c. 9. n. 24.* (4.) Pariter *termini immunitatum*

huc spectant, die Freyungs-Gränzen / qui ordinant quousque vel iuri asyli locus, vel alias quis contra iniuriam hominum securus esse queat. OETTINGER. *c. l. n. 29. seq.* hi plerumque sub securi et manu aut aliis signis, etiam chyrotheca in tabula depictis, et vocabulo Freyheit / indigitari solent. Huc porro loca pristinis duellis publicis destinata die Kampff-Plätze referuntur, secundum IVST. GEORG. SCHOTTEL. *in singular. quibusd. Germ. iur. c. 28. n. 12.* nec non districtus, inter quos aliis non licet fortalitia extruere, sic multae Civitates Imperiales aliique Status, singulari privilegio ab Imperatoribus obtinuerunt, ut prope ipsorum territoria et fines nemini liceat, intra certum spatium, castra, arces aut fortalitia aedificare. GAIL. *lib. 2. obs. 99. n. 24.* sicuti de Spira testatur KYLLING. *de Ganerb. castr. c. 4. n. 163.* De Lubeca CRANZIVS 7. *Vandel. 33.* De Noriberga a Carolo IV. simili privilegio munita, Daß keinem frey stunde / in einer Meile Weges rings um die Stadt / Marck oder Festen aufzurichten / oder zu bauen. GOLDAST. *tom. 2. der Reichs-Satzungen. p. 66.* LIMN. *in I. P. lib. 4. c. 8. n. 23.* (5) *Termini quoque Forestales*, die Forst-Gränzen determinantes, quousque quis iure circa nemora utatur, aequè huc pertinent. RVTG. RVLAND. *de commiss. L. VI. c. 3. n. 19.* OETTING. *L. I. c. 17. n. 33.* *dominorum Forestalium insignibus decorati.* (6.) *Limites venationum*, der Jagd-Bezirk / sibi pariter heic locum vindicant, quando quis in alieno territorio ius venationis exercendum habet, vel investitura, vel reservatione, vel praescriptione quaesitum. (7.) Nec heic omittendi sunt *termini decimales*, der Zehend-Fluhr / qui distinguere solent agros aut districtus, decimas praestantes, signo crucis, ex utraque parte calicis signo quandoque signati, vel duntaxat domini nomen aut insignia exhibentes. RVTGER. RVLAND. *cit. loc. n. 20.* OETTINGER. *de iure limit. L. I. c. 17. n. 37. et 38.*

(8.) Ter-

(8.) *Termini aquarum*, Wasser: Scheidungen / jus piscandi notantes, et (9.) *Fines metalli fodinarum*, die Loch- und Schnuro Steine huc spectant. LOHNEISEN von Bergwerck / p. 1. tit. von Marck- und Loch-Steinen. (10.) Denique his veniunt addendi *fines ac limites civitatum, pagorum vel universitatum*, die Gluhren und Marckungen der Städte / Dörffer und Gemeinden / indicantes amplitudinem iurium, commodorum ac emolumentorum, quae universitatibus, civitatibus pagisque competunt, circa sylvas et ius glandis legendae, pascendi atque retractus exercendi. OETTINGER. *cit. loc.* Ast putant equidem RVLAND. *cit. loc. n. 1.* ut et LVD. GILHAVS. *in arb. iudic. civ. p. 2. art. 2. c. 6. §. 10. n. 5.* hosce terminos privatis esse annumerandos. Ego vero malui tamen hac in re sequi MYLERVM AB EHRENB. *in Metrolog. c. 4. n. 8.* hosce terminos publicis adiungentem, cum OETTINGERO *cit. loc.* nam praeter hoc, quod res civitatum et Universitatum, non sint in privato singulorum patrimonio atque commercio, pascua publica iuri sunt cognita. *tot. tit. C. de pascuis public.* ut adeo horum termini publicorum finium appellatione iure insigniantur. SCHILTER. *exerc. ad ff. tit. fin. regund. th. 8.* Haecce de potissimis speciebus terminorum finalium publicorum recensitione proposuisse sufficiat.

X.

Privatorum terminorum, singulorum patrimonia et rerum proprietates, possessionesque secernentium distinctionem ad obiectum heic ideo non libuit attingere, cum plane ad nostrae Dissertationis obiectum haud pertineant, de quibus Dn. PRAESES *in Disput. de lapid. divers. c. 1. §. 1.* et MYLER. AB EHRENB. *in Metrolog. c. 14. n. 3.* late agunt. Magis congruenter equidem potuissem heic mentionem iniicere eorum terminorum publicorum, qui principales audiunt, et ipsos

*Privati fines
ad obiectum
huius Visitationis non pertinent.*

confines decidunt, atque in principio limitum et eorundem fine plerumque collocati inveniuntur, et eorum, qui intermedii sunt, principalibus significationem accipiunt, pariter quoque aliquid de terminis, et a certis atq; dubiis monendi occasio fuisset, ut et de ecclesiasticis dioecesi, et parochias designantibus, atque de secularibus, rei seculari fines indicantibus. Sed quia omnes in universum publici termini cuiuscunque sint conditionis et appellationis, visitationi nostrae publicae subiecti deprehenduntur, idcirco nolui in hisce proferendis occupatus esse, cum isti satis constent ex RVLAND. *de commiss. p. II. c. 11. n. 1.* sicuti nec mihi visum fuit, heic considerare terminos orientales, occidentales, meridionales, septentrionales, quales erant Iudaeorum. HIERON. *DE MONTE de iur fin. reg. c. 16. n. 1.* nec terminos Decumanos et Cardines, quorum illi secundum BRISSONIVM *de forma populi Rom.* pro numero iugerum 40. pedes ab ortu in occasum continebant; hi autem a meridie ad septentrionem nonnisi 20. pedum latitudinem arguebant. CUIAC. *L. II. observ. 9.* cum enim horum terminorum discrepantiam hodiernum nosse parum iuvet, hinc circa horum notitiam, sollicitudinem habere vix amplius operae pretium esse videtur.

XI.

Forma Visitationis nostrae et requisita eiusdem.

Forma Visitationis nostrae finium provincialium in eo sese exserit, ut aut fiat omnibus iuris solennitatibus simul adhibitis, aut sine eisdem. Quando autem solenniter peragenda est, necessarium ducimus, ut visitatio limitum provincialium, Summi ubique Domini territorialis autoritate peragatur, sine hac enim prorsus inutilis existet, quoniam maxime de ipsius praeiudicio hic agitur, hinc sine ipsius praescitu suscipi nequit. FRITSCH. *tract. de district. cap. 3.* TITIVS *de iur. prov. Rom. Germ. lib. 8. c. 6. §. 8.* Dn. DE SECKEN-

CKENDORF. *Æ. J. G. p. I. c. 6. §. 7.* Quod autem fines pagorum civitatumque attinet, consensu eorum, quorum interest, ut et Domini iurisdictionalis visitantur. FRITSCH. *tract. de district. c. 3. TIT. de iure priv. Rom. Germ. lib. 8. c. 6. §. 8.* nec non SINOLT. SCHVTZ. *de Republ. Rom. exerc. 6. th. 12. lit. c.* Nihil enim magis congruit, quam eo inprimis laborare, ut territorium non modo sed et iura eiusdem conserventur, nec non lites cum vicinis evitentur.

§. XII.

Nec minus necessarium quoque heic duco, ut praesentes sint ubique vicini, ne hi in posterum fines sine eorundem praescitu ordinatos in dubium vocandi ansam capiant, per *L. si quis super 3. ibi: si altera pars se subtraxerit C. finium regundor. L. si irruptione 8. ibi: oculisque suis subiectis. ff. finium regund. L. 4. pr. ff. de cens. MEV. p. IV. decis. 139 n. 5. HIERON. DE MONTE de fin. cap. 32. nil moneo nunc de aliis commodis, quae vicinorum praesentia pro se habet, quod nempe non saltem exceptiones, si quas habent, opponere, sed et visitationem finium, atque in hac quandoque occurrentem dimensionem aspicere L. 3. ff. fin. reg. ut et Visitatores de necessariis circumstantiis, quas melius nosse aliis creduntur, possint informare. BART. in *L. qui bona. §. f. n. 2. ff. de damn. infect.* FELIN. in *c. quia iudicante. §. de praescript.* imo quoque si dubia his ipsis circa fines sint oborta, hisce statim evidenti demonstratione occurri valeat. RVTGER. RVLAND. *de Commiss. p. II. c. 7. per tot.* exinde haec visitatio praesentibus vicinis facta, firmiorem inducit probationem, longeque fortiolem, quam visitatio absentibus vicinis suscepta. Dn. PRAESES in *Dissert. de diversit. lapid. final. c. 2. §. 2.* FRITSCH. *cit. tract. c. 6. §. 5.* ERTEL. *Prax. aur. de iurisd. inf. civil. L. I. c. 6. observ. 3.* TITIVS *de iur. privat.**

vat. Rom. German. Lib. VIII. & IX. in verbis : ad conservandam districtum certitudinem etiam spectant solennes limitum inspectiones, die Fluhr- und Gränz-Besuchungen / quae autoritate Domini iurisdictionalis, adhibitis agrimensoribus ac praesentibus vicinis fieri, acperactae diligenter consignari solent. LEHMANN. in Chron. Spir. Lib. VII. c. 115. in addit. Quod si visitatio talis a Magistratu est indicta partibus, adeo necessaria est adversae vicinae partis praesentia, ut ea absque nullitate actus omitti nequeat. Dn. DE LYNCKER de grav. extraiud. c. 3. p. II. n. 3. §. 22. BARTOL. in L. Theopompus. ff. de dot. praeleg. si tamen pars altera per contumaciam se subtraxerit, nihilominus absente etiam illa, in praesentia partis comparentis, visitatione isthac proceditur; L. 3. C. C. I. A. ad h. L. tit. ff. fin. reg. n. 34. et quidem sumtibus utriusque partis, licet una tantum visitationem et dimensionem finium requisierit. GLOSS. in L. 4. §. ad offic. ff. fin. reg. aut altera pars contradixerit. HIERON. DE MONTE de fin. c. 26. n. 11.

XIII.

Tertium requisitum.

Adhibeantur pariter huic solemnī Visitationi publicorum finium periti et idonei agrimensores, sive Geometrae, Land- oder Feld-Messer oder Schieder / MYLER. AB EHRENBACH. in metrolog. c. 13. §. 1. hi artis geometricae probe gnari debent esse, per L. 8. §. 1. ff. fin. reg. qui conscientia clarent. CHRISTIN. vol. 2. decis. 153. siquidem maxima his fides habenda est, secundum. RVLAND. de Commiss. p. II. c. 20. n. 8. HIER. DE MONTE tract. de fin. c. 26. n. 10. cum cuivis in arte perito credi debeat. L. 1. ff. de reb. cred. ibique GOTHOFR. in not. hinc palam est, quod si tales agrimensores sint artis huius imperiti, huic visitationi adscisci nequeant, cum de negotio, cui admoti, iudicare nequeant, iuxta illud vulgatum: Expertis crede Magistris. NEVIZ. Lib. I. Sylv.

Sylv. nupt. n. 215. Praeter scientiam autem hanc, quam requiro in huiusmodi mensoribus, iusti pariter ac boni verique esse debent, ut nullis sordibus, et nulla ambitione moveantur *HIERON. DE MONTE de fin. c. 26. n. 9. ALCIAT. lib. 3. dispunct. c. 13.* unde iuramento plerumque adstricti esse solent, quo et fraus et negligentia eorum praevertatur. *SPECKHAN cent. 3. clas. 2. qv. 13. num. 6.* quod iuramentum ratione facti et modi quidem veritatis esse dicitur, *COLER. in Process. execut. p. 3. c. 9. n. 111.* quia facti veritas subversatur, in hoc casu testimonii de re tali dicendi, quam ex artis suae regulis ad unguem tales periti callere possunt; ast de credulitate tamen tunc demum istud iuramentum putatur, quando secundum suum iudicium de istis terminis finalibus tales periti deponunt. *COVARR. Lib. 2. var. resol. c. 13. n. 4.* Num vero praecise duos pluresve adhibere huiusmodi peritos necesse sit, quidem disquiritur? sed mihi negativa ideo verior videtur, cum et unus heic sufficere possit. *PRVCKMANN. consil. 2. n. 86.* tametsi enim tunc plures periti in arte requirendi sunt, si ars non constat certis et indubitatis regulis disciplinae, sed iudicium secundum regulas incertas falli possit, arg. *Cap. 18. X. de homicid. et C. nec aliqua. pr. c. XXVII. q. 1. L. 1. in fin. ff. de ventr insp.* *Ord. Crim. art. 149.* in praesenti tamen negotio secus se res habet, cum artis geometricae scientia ab immotis disciplinae regulis dependeat. *MARSM. in lib. 6. c. 10. n. 6. Ius VVurt. P. I. h. t. erstlichen.*

XIV.

Similiter requisitum heic necessarium habetur, ut totus actus nostrae Visitationis maxima industria annotetur, et documentis publicis inferatur, quae, quoad limites Provinciales, transactiones in scriptis comprehensae, atque a paciscentibus signatae

Quartum requisitum.

signatae publicae constituunt die Gränz-Recessse und Vergleich. Conf. *Pacificat. Monaster. Caesar. Gall.* §. 73. 74. 85. 86. et seqq. Dn. DE SECKENDORF. im *E. F. S.* p. 2. c. 7. n. 6. et quoad ceteros terminos publicos, Libri publici, die Fluhr- und Gränz-Bücher / quibus ad aeternam memoriam et firmam probationem eorum, quae utrinque sunt pertractata, extant inserta. FRITSCH. *de district. cit.* c. 6. §. 9. cum hominum memoria admodum labilis sit, hinc succurrere voluit antiquitas huic imbecillitatis humanae vitio instrumentis, quibus notantur, quae memoria digna gesta sunt, ut conservent perpetuam rei tesseram. arg. *L. 7. C. depos.* HIERON. DE MONT. *de fin. reg.* c. 30. haecce documenta valde conducunt ad omnem discordiae, litiumque ansam evitandam, quam voluntas hominis, mutationi usque ad mortem obnoxia, suppeditare valet, quibus omnibus ut scripturis occurratur, conveniens est remedium. *L. 4. ff. de pign. et hypoth. L. 11. ff. fin. regund.* hinc omni iure applaudente limites per instrumenta eiusmodi probare fuit receptum. *c. cum causam. X. de probat.* in verbis: *per libros antiquos. c. cum olim. X. de Censib.* ibi: *in instrumentis compositionum continetur.* BALDVS *conf.* 445. num. 8. vers. item notandum. KNICHEN. *de iure superiorit. cap. 3. num. 12.* imo haec ita formata documenta multo fortiozem probationem operantur, quam testes; hi enim perpetui non sunt, nemo siquidem ultra centum annos vivere praesumitur. *L. 56. ff. de usufruct.* Quid quod oblivioni etiam testes obnoxii sunt. *L. peregre 44. et L. si id quod 25. ff. de acquir. possess. L. 3. et L. 15. ff. de test.* tamen si eisdem tanta fides ac instrumentis alias habeatur. ANT. DE PETRA *de fideicom. qv. 12. n. 15. seqq.* imo eorundem attestations interdum maioris reputentur efficaciae, ac scripturae. PEREGR. *conf.* 42. n. 24. tamen hoc secus est in finium probatione, dummodo in literis ad horum probationem confectis, quod

quod omnino praesuppono, ubique solennitas consueta sit adhibita, nempe sint consensu eorum, quorum interest, confecta. arg. *L. 5. et 7. C. de probat.* FRITSCH. *de distr. c. 4.* hinc libri finium et terminorum publicorum die Gränze und Lager-Bücher / fere ad formam in *L. 4. pr. ff. de cens.* indigitatam efformari solent. Denique ad demonstrandam hisce scripturis et libris evidentiam finium provincialium et publicorum, omnino conducit limitum designationem, sive ichnographiam a dictis iuratis et peritis artificibus formatam subiungere, secundum *Rec. Imp. de An. 1654. §. 51.* in verbis: Wann es um Gränzen / Wandgang / Jagten und dergleichen iura und Gerechtsamkeiten zu thun / und den Augenschein einzunehmen vonnöthen / solle zu des Richters bessern Information, eine jede Parthey einen richtigen Abriß zu produciren schuldig seyn. TITIVS *de iure privat. Rom. German. Lib. 8. c. 5. §. 73.* hac in finium delineatione, signa limitum notata et circumscripta esse debent, die Landes-Gerichts-Jagt-Fluhr-Hut-Zeichen / Steine / Gräben / Berge / Flüße / Wälder / Thäler / Häge-Säulen / Friede-Pfähle / Bezirck / Marckungen. ZAHN. *ichnogr. municip. c. 8. n. 6.* TITIVS *de iur. priv. Rom. Germ. Lib. 8. c. 6. §. 6.*

XV.

Haftenus egi de Requisitis in solemnī visitatione limitum provincialium et publicorum observandis, nunc quoque mihi liceat paucis attingere id, quod in visitatione horum terminorum finalium minus solemnī attendi conveniat. Sicuti autem illa solemnī visitatio nonnisi publica autoritate instituitur, ita pariter (1.) haec minus solemnī, sub publica iussione ordinatur, vigilantia enim cuius Domini territorii dicitur, ut curam gerat limitum sui territorii, et eam Praefectis suis et officialibus prudenter et severe iniungat, de finibus

*Visitationis
minus solemnī
requisita.*

fuis folicite conservandis. TITIVS *de iure priv. Rom. Germ. lib. 8. c. 6. §. 8. et 9.* Dn. DE SECKENDORF. im Teutschen Fürsten-Staat. p. 2. c. 6. per tot. (2) Suscipienda est visitatio haec quotannis ad conservandam limitum certitudinem, ob frequentem mutationem terminorum occurrentem, quam vel hominum malitia, vel alia multifaria eventa causari possunt. *L. 8. ff. fin. reg. L. 11. eod.* (3.) Non tamen est de necessitate, ut heic vicini praesentia sua actum hunc visitationis solemnem faciant, inprimis cum nihil aut parum de eorum commodis aut incommodis in hac visitatione agatur, nec fines amplientur aut immutentur, sed ea duntaxat ratione inspicuntur, ut constet nihil in eorum praeiudicium actum esse. FRITSCH. *cit. loc. c. 6.* Id tamen (4.) necessarium est circa visitationem hanc minus solemnem, ut Domino territoriali fidelis et accurata fiat relatio totius visitationis peractae, laudatus Dn. DE SECKENDORF. *cit. p. 2. c. 6. n. 7.* L. B. DE LYNCKER. *de grav. extraiud. c. 3. p. II. §. 22. n. 5. et 6.* Accidere enim potuit, ut quidam casus sese exseruerint circa hos terminos provinciales, unde territorio, vel iurisdictioni, vel venationi, aut alii eiusmodi iuri detrimentum ingens imminere valeat. Tamen si enim districtibus et finibus custodiendis certi custodes, *Fluhr und Feld-Schützen* in quovis provinciali districtu plerumque praestituti esse soleant, qui simul finium curam gerere & damna praecavere, aut illata et ea, quae iam tum acciderunt, Officialibus provinciis et praefecturis praestitutis denunciare tenentur, maioris tamen prudentiae atque sollicitudinis est prospicere, ne eiusmodi homines saepius in perniciem Domini territorii ac ditionis corrupti, huic sua conniventia noceant, ut certis anni temporibus, Officialibus ditioni et provinciae praefectis, ceu maioris fiduciae viris minus solemnis talis visitatio demandetur. arg. *L. un. in f. ff. de off. praefect. praetor. et L. 7. ff. de offic. proc. Caesar.* Dn. DE SECKENDORF. im T. F. S. p. 2. c. 6. n. 7.

XVI.

Quod si hac in nostra Visitatione finium provincialium et publicorum, probatio aliqua pro horum demonstratione est subeunda, quoad illos, nempe provinciales terminos non modo Recessus, pactiones atque transactiones, eum in finem producuntur, die errichtete Gränz: Recessse / Abschiede und Vergleiche / Dn. DE SECKENDORF. im Teutschen Fürsten Staat p. 2. c. 7. n. 6. ibi: Die Gränzen des Landes / wie er sie von Alters her gefunden / oder durch Verträge getheidiget und eingerichtet / zu erhalten &c. et porro: Daß solche darbey nicht hinten angesezet / und wider klare Verträge gehandelt werde / &c. eiusmodi pactionibus deficientibus, Observantia quoque inveterata attenditur, daß alte Herkommen / oder von Alters herer Confinen und Landes: Scheidung halber / hiebevör behaltene Gewonheit und Gebrauch / qualis usus multis retro annis et seculis circa limites frequentatus firmissimam probandi rationem non minus heic accommodat. arg. L. 37. ff. de LL. Dn. L. B. DE LYNCKER. Respons. 55. §. 25. et Respons. 2. n. 110. et Respons. 9. n. 42. quare ad maiorem evidentiam rei demonstrandam, quoque ocularis finium inspectio adhiberi solet, qualem KNICHEN. tr. de superior. Territ. c. 3. n. 85. appellat probationem efficacem et verissimam, qua nulla maior in iure censetur probatio, quoniam veritas magis per oculos, quam aures animis hominum infigi valet. arg. §. fin. Inst. de grad. cogn. cum nullo modo negari possit id, quod quis oculis suis vidit. BALD. consil. 379. sub n. 6. vol. 1. cui porro surrogatur Ichnographia, ein Abriß / sive delineatio per iuratos ac peritos artifices composita, ut eo magis evidentissime loca, atque limites controversi, cuiusvis conspectui pateant, secundum R. I. de Anno 1654. §. Wenn es um Gränzen, 51. OETTINGER. de iur. limit. cit. L. 2. c. 6.

Probatio in
Visitatione fi-
nium attendi
solita.

praeterea ipsi termini finesque, et signa pro hisce habita inspi-
ciuntur, in quibus diiudicandis hac circumspeditione opus est,
ne lapides et limites privati, *Gemeine Güter: Scheidungen/*
pro territorialibus et iurisdictionalibus finibus, *vor Landes-
oder Herrschafft: Gränzen und Scheidungen /* habeantur. TI-
TIVS *Lib. VIII. c. 6. §. 13.* Ceteri fines publici praefectura-
rum, urbium municipalium, pagorum et districtuum, *c. 10.*
X. de V. S. pariter probantur, (1.) per ocularem inspectionem,
eique subiunctam artificialem limitum descriptionem. R. I.
de An. 1654. §. 57. (2.) per instrumenta, librosque antiquos
durch die Fluhr: Gränz: und Lager-Bücher / nec non per Reces-
sus et Conventiones, *durch vorhandene Recess: und Bezirks-
Briefe /* (3.) per testes, qui veritatem de his attestari norunt,
hos inter maior fides venit habenda senibus, quam iunioribus,
et maxima his, qui a maioribus et parentibus suis iam certitu-
dinem de his perceperunt, quia secundum *L. 1. ff. de aqua
pluv. arcend.* et *L. si arbit. 28. ff. de probat.* ubi de rebus memo-
riae agitur, senum testificatio merito omni aliorum antefer-
tur. *cit. L. si arbit. 28. ff. de probat.* utut alias magis credendum
sit testibus oculatis, quam auritis, iuxta vulgare istud pro-
verbium: *melius est testis oculatus unus, quam auriti decem;* ta-
men secus se res habet, si memorati supra testes auriti et o-
culati simul sunt. (4.) Expeditur pariter per lapillos termina-
les, *durch die Fluhr: und Marck-Steine /* aliaque signa, *Fluhr-
Gränz: Jagd: Häge: Säulen / Friede: Pfähle / und Feld: Mar-
cken.* TITIVS *de iur. priv. Rom. Germ. lib. 8. c. 6. §. 6. et §. 13.*
Denique (5.) non negligenda heic quoque est fama publica,
in opinione et praesumptione incolarum praecipue senum
fundata. FRITSCH. *de iur. district. c. 9.* quam probationem
optimam in territorii, iurisdictionis, ut et dominiorum uni-
versalium probatione asserit KNICHEN. *de iur. superiorit.
territ. c. 3. n. 83.*

XVII.

Forma hucusque expositae Visitationis provincialium Differentia
 aliorumque publicorum finium, tam solemnis, quam mi- Visit. public.
 nus solemnis, satis indicat, quam longe lateque ea a Visita- finium, a Visi-
 tione terminorum privatorum, qui praediorum fines, Haus- tat. finium pri-
 Hoff- und Acker-Gränzen/oder Felder-Markungen/ denomi- vatorum.
 nantur, discrepet, cum haecce nunquam publica Magistra-
 tus auctoritate fiat, sed licitum sit subditis, eandem instituere
 plane infcio superiore, cum nullum exinde praeiudicium
 nasci possit summo vel Principi, vel Magistratui, quando
 cives aut subditi sibi met ipsis, de suorum finium certitudine
 prospiciunt, unde nec eis haec circumscriptio est invidenda.
L. 2. §. 5. ff. de aqua et aqua plu. arc. maxime cum ipsi quo-
 ad suas proprietates privatas et dominia rerum, liberi mode-
 ratores atque arbitri existant, per *L. 21. C. mandat.* Sicuti
 ergo privati praediorum fines arbitrio possessorum, et eo-
 rum, quorum interest, constituti vel confusi, eodem modo
 renovari possunt, ita multo minus ipsis visitatio eorum de-
 neganda venit. *L. successionum. 2. C. finium regund. L. in fina-*
libus. 11. ff. eod. ibique BRVNNEMANN. num. 2. et GO-
 THOFRED. *ad L. 2. C. fin. regund.* CARPZOV. *in Iurispr. For.*
P. II. const. 41. def. 17. ubi casum in terminis habet, eique
 haecce verba subiicit: Mögen sie deswegen in einige Straffe
 von euch nicht genommen werden. Hoc eo iustius obtinet,
 quia eiusmodi Visitatio minus damnum infert publico, quam
 renovatio aut positio finium, idem decisum in Consilio Aulico
 Anno 1688. in causa Baronis M. contra incolas trium pago-
 rum, refert ERTEL. *in Pr. aur. de iurisd. inf. c. VI. observ. 8.* cui
 iungatur HALBRITTER. *de fin. regund. L. XI. c. 10.* Vt autem
 nil in praeiudicium vicini fieri constet, plerumque hi quo-
 que advocantur, quo huic visitationi intersint, imo non so-
 lum

lum ratione publicae autoritatis heic non intervenientis differt visitatio finium privatorum a publicorum visitatione, sed et quoad relationem, cum haec ad Superiorem Magistratum heic non sit necessaria, utut tamen talis exigatur, ubi renovatio finium exigitur, quo libris dominorum, denen Erb- und Läger-Büchern / inferi valeat. arg. *L. 4. ff. de cens.* pariter ad magistratum, vel iudicem in hac privatorum limitum visitatione eundum est, si fortean lites cum vicinis, circa fines in hac visitatione subortae, amicabili transactione ante omnia prius tentanda, sopiri nequeunt, tunc enim, si eiusmodi finale iurgium, *L. 5. C. fin. regund.* iudicis competentis decisione dirimendum venit, sublata per hanc controversia, tales privati fines per agrimensores a Domino iurisdictionali regulariter constitutos, lapillis similibusque signis rite designari solent atque debent. TITIVS *de iure privat. Rom. Germ. Lib. 8. c. 6.* DN. L. B. DE LYNCKER *de grav. extraiud. cap. 3. p. 2. sect. I. m. 1. §. 22.*

XVIII.

Effectus Visitationis nostrae generales.

Effectus praesentis Visitationis finium provincialium et publicorum exserit se (1) in iurium territorio limitato annexorum, si territorium clausum est, sepimento, nam eidem annexa iura etiam huius limitibus atque finibus conclusa atque comprehensa putantur. arg. *L. 2. C. fin. reg. L. 11. ff. eod.* FRITSCH. *tract. de district. c. 1. §. 5. c. 8. §. 1. et seqq.* ZAHN. *Ichnograph. municip. c. 83.* TITIVS *de iur. R. G. lib. 8. c. 6. §. 7. et 10.* ostensis enim finibus, probatum etiam censetur dominium. PARIS. *conf. 101. n. 16. vol. 1.* HIERON. DE MONTE *de fin. reg. c. 60. n. 2.* hinc REINKING. *de R. S. et E. L. I. cl. 5. c. 1. n. 25.* appellat limites sepimentum, secundum quod determinantur et designantur fines iurisdictionis, quare omne illud, quod est intra eiusmodi territorii clausi finales

nales terminos, istud tam quoad res, quam quoad personas eidem subiectum arguitur, unde laudatus modo REINKING. cit. loc. inquit: *Ius et exercitium summi post Principem sive Imperatorem Imperii, eique annexorum Regalium, quod in territorii istius septis inclusos homines, tanquam subditos regulari iuris praesumptione competit, donec probetur exemptio, privilegio, vel quod ei aequivalet, immemoriali tempore quaesita, ex notoria rei evidentia, vel testibus, vel documentis.* CHRISTOPH. THEOPHILVS SCHEVRL. in allegata Disput. de Territorio Clauso et non Clauso cap. I. §. 5. Hinc tale finibus atque limitibus munitum territorium, nec non iuris cuiusdam quaesiti districtus, der Bezirk / Landwehr und Fluhr / habet se tanquam subiectum passivum, quia ei superioritas, aliaque iura quaesita cum eorundem exercitio non aliter, ac dominium cum suis iuribus fundo inhaeret. KNICH. de sublim. territ. iur. c. 1. n. 193. THOM. LAVTERB. de condom. territ. c. 4. §. 2. et 3. id omne ita regulariter obtinet, si quando, ceu supra iam tum innui, territorium certis finibus, limitibusque existit clausum, quod si vero territorium ita clausum non est, sed etiam alii in eiusmodi territorio atque districtu certa loca territorii iure sunt subiecta vel exempta, haec quidem in alterius territorio duntaxat quoad situm existere, sed non de eiusdem territorio esse existimantur, quia ita in alicuius territorio esse situm, solummodo proprium, et separatum quoddam exemptum territorium arguit. MEICHNER. tom. 2. L. 1. decis. 8. n. 43. ZACH. VIETOR. de caus. exempt. concl. 28. BIDEMB. quaest. 1. n. 5. hoc exemptum territorium suos proprios limites atque fines pariter habet, so weit sich dessen eximirten districtus, Bezirk / Terminen / Markungen / Gränzen / oder Leute Hoff-Rait erstreckt / arg. L. fin. ff. de iurisdic. L. 239. §. territorium. 8. ff. de V. S. B. STRYK. de iurisdic. circumsept. c. 1. n. 32. et 38. GAIL. de pac. publ. lib. 1. c. 16. n. 28.

XIX.

Effectus no-
strae Visitatio-
nis speciales;
quoad ius col-
lectandi.

Porro praesentis huius Visitationis effectus se peculiariter
I. in iure collectandi conservando exserit, nam et hoc praesum-
tione iuris probatur, qua omne, quod intra fines alicuius
provinciae vel territorii situm invenitur, sicuti enim ratio-
ne superioritatis, ita quoque ratione istius iuris illi annexi, e-
iusdem exercitium pro extensione finium competere cense-
tur, cum qui in toto se fundat, intentionem suam quoque
fundatam habeat in qualibet eiusdem parte. Instr. Pac. West-
phal. Art. 8. §. tam in universalibus. ibi: cum omnimoda iurisdictione,
tam intra muros et in territorio. KNICH. de iure territ. c. 3.
n. 90. et seq. KLOCK. de contrib. c. 20. n. 296. tamen nec
hoc assertum sua exceptione destituatur, cum utique haud
novum aut infrequens sit, aliquem Principem sive Comi-
tem aliumque Statum, aut immediatum, certorum bono-
rum vel personae respectu, intra certos territorii fines sub-
iectum esse, et tamen bona etiam habere libera ab omni sub-
iectione. R. I. de An. 1548. §. Wiewohl auch 1c. 66. SINOLT.
SCHVTZ. de Statu rei Rom. vol. 2. Ex. 1. th. 9. lit. a.

XX.

quoad ius
foresti et ve-
nandi.

Eodem modo praesens nostra Visitatio iuvat II. in iu-
ris Foresti tam circa nemora et silvas, quam circa feras oc-
cupati certioratione, cuius utriusque iuris districtus
limitibus et finibus circumscriptus fere ubique conspi-
ciuntur, quorum illi *Waldungen und Holz: Gemard*/ Dn. D.
SPIZ., de Iurisdic. Forest. cap. 4. §. 6. hi vero *Wandwerdts*
Gränzen und Jagd: Fluhr audiunt. TITIVS de iur. Rom. Germ.
lib. 8. c. 6. §. 7. et seqq. quanquam alias ius circa feras com-
petens venandi, aequae ac ius foresti, ceu accessorium ius Do-
mini territorii regulariter existimetur, ut ferae omnes in ter-
ritorio existentes etiam Domini territorii esse putentur.
SCHILT. Ex. ad π. 44. th. 10. Tamen hoc ipsum non est per-
petuum

petuum, cum ius venandi saepius diversum et distinctum a iure territorii, vel reservatione, vel investitura, vel praescriptione quaesitum extet, et in se quoque distinctum plane ius a iure territorii sit, hinc etiam non semper et ubique territorii limites et fines simul pro eiusdem limitibus et terminis haberi possunt. TITIVS *de iur. priv. Rom. et Germ. lib. 8. c. 6. §. 7.* SINOLT. SCHVTZ. *de Stat. Rei Roman. vol. 1. Ex. 6. th. 6. lit. c.* Aequae III. praesens finium visitatio ius decimandi, den Behend-Fluhr / suis finibus et limitibus indigitarum, tuendum respicit, siquidem quilibet inter limites districtus decimandi situs, ad praestationem decimarum porro obstringitur. SYRING. *in aur. prax. iuris decim. cap. 4. §. 1. cas. 1. et cas. 2.* OETTING. *de iur. limit. Lib. I. c. 17. num. 37. et 38.* quoad ius decimandi.

XXI.

Nec minus Visitatio haec nostra involvit IV. tuitionem iuris compascui, der Kuppel-Triff / et retractus territorialis quoad ius compascui et retractus. atque municipalis, des Vorkauffß im Lande und Städten / utrumque enim secundum limites ac fines suos vel extenditur vel restringitur. TITIVS *de iur. priv. Rom. Germ. lib. 8. c. 6. §. 5. et 6.* FRITSCH. *de iur. district. civ. vel pag. c. 8. §. 7. et seqq.* Dn. L.B. DE LYNCKER. *Resp. 51. n. 20.* ubi ius retractus civici ita ad fines civitatis alligatum asserit, ut ad huius usum, non ius civicum solum, sed omnino actuale in civitate habitationem supponat, in verbis: Worbey dann gleich der jenige / welcher ausser der Stadt wohnet / und das Burger-Recht hat / pro cive ad exercendum vel impediendum adversus se ius retractus talis, nicht zu halten. KNIPSCHILD. *de privil. Civit. Imp. lib. II. c. 29. n. 159.* um des wegen weils solch Marklosungs-Recht darauf sihet / damit der Besitzer zu allen / auch personal Bürgerlichen Pflichten nicht concurriren könne. Dahero auch einiger Orthen das Bürger-Recht schlechter Dings keinem / als dem jenigen / so auch daselbst wohnet /

wohnet / verliehen wird. FR. CYRIAC. NIG. *contr. for.* 543. n. 55. et 56. also derjenige / so etwa in einer Stadt wohnet / eben wohl pro cive nicht zu achten / sondern ihm dñßfalls ein solcher / so das Burger-Recht hat / in retrahendo vorgezogen wird. BOCER. *Class.* 3. *diff.* 22. *th.* 16. RENNEM. *p.* 3. *Iurispr. R. Germ. Diss.* 33. *th.* 47. et 48. Tametsi suburbicarios iure civitatis in civitate gaudentes, a retractu civitatis, utut ad huius fines inhabitatos restringendo, haud excludam, nisi aliud circa hos fortean statutum exister, cum illi extra moenia existentes cives, eiusdem omnino conditionis sint censendi cum civibus intra moenia habitantibus. arg. *L.* 139. *ff. de V. S. L. qui ex vico. ff. ad municip.* GRAEVEN. *lib.* 2. *pract. concl.* 123. *confid.* 1. n. 1. MEV. *ad Ius Lubec. praelim. q.* 5. n. 3. et 4. Denique alia quoque iura limitibus assignata, cuiuscunque sint generis et conditionis hacce nostra visitatione finium conservanda intenduntur. TITIVS *de iur. priv. Rom. Germ. lib.* 8. c. 6. §. fin.

XXII.

Remedia violationi finium provincialium et publicorum occurrendi.

Prospicit porro nostra praesens Visitatio violationi atque turbationi circa nostros limites provinciales et publicos obvenienti, dum ubique vicinis violatoribus pro re nata, permissa iuris ratione, propria adeo defensione resisti potest, per Recess. Imp. *de An.* 1548. §. Diemeil aber gemeiner. R. I. *de A.* 1575. §. Ferner haben wir. 29. et seqq. quia vim vi repellere omnes Leges omniaque gentium et naturae iura permittunt per *L.* 3. *ff. de I. et. I. et L.* 3. §. 9. *L.* 1. §. 27. *ff. de vi et vi armat. et L.* 1. *ff. eod. L.* 1. C. *unde vi.* GROT. *de iure B. et P. lib.* 2. c. 1. §. 2. n. 2. & §. 11. Quod si autem nec conditio virium, nec iura facultatem privatam se tuendi admittunt, vel amicabili compositione, vel iudiciali autoritate, arg. *Instrum. Pac. VVestphal. Art.* 17. §. 7. praesentium nostrorum limitum violatoribus et finium turbatoribus occurrendum est, secundum monitum, Illustr.

Illustr. Dn. DE SECKENDORF. im Teutschen Fürsten-Staat.
Lib. 22. c. 7. n. 6 in verbis: Und da es nichts versienge / auf
 frischer That mit gezierender Macht darwider gehandelt / da
 man sich aber darzu zu schwach befindet / oder grosse Ungeles-
 genheit und Verderben der Leute daher befahret / so wird ents-
 weder die Sache an gehörigen Orthen / nachdem der Gegenpart
 beschaffen ist / flagbar gemacht / oder zu gütlichen Vergleichung
 die Anlaß genommen / Confer. *TITIVS de iur. priv. Rom.*
German. Lib. VIII. cap. 6. §. 14. Quid quod contra subditos
 etiam, aliosque privatos externos homines, terminos finales
 violantes, poenali quoque coercitione proceditur, ad poe-
 nam adeo corporis afflictivam usque se extendentem,
 quae in hoc extraordinario crimine iure obtinet. *L. 1. et 2.*
ff. de term. mot. Ord. Crim. art. 114. ibique BLVMLACHER.
CARPL. Prax. Crim. p. 1. qv. 83. n. 67. nec non contra ex-
 teros tam impetratis Mandatis, quandoque inhibitoriis, de
 non turbando et inquietando, quandoque restitutoriis, de
 reducendis finibus in pristinum statum, aliisque possessoriis
 remediis, interdictis nempe uti possideris et unde vi, sibi
 consulere possunt Domini finium turbati et eiecti. add. *Ord.*
Cam. p. 2. tit. 21. BLVM. Proc. Cam. tit. 34. n. 160. THO-
MAS LAVTERB. de condom. territ. c. 9. §. 23. et seqq. MIND.
de mand. Lib. 2. c. 56. §. 23. et c. 11. §. 8. His denique pe-
 ritoria remedia, actio iniuriarum scilicet, et actio finium re-
 gundorum succedunt. arg. *L. 13. in fin. ff. de iniur. et t. t. ff.*
et C. fin. regund. OLDENDORP. progymnas. act. forens. cl. 3.
act. 14. n. 6. in verbis: Competit haec actio, si vicini tollunt id,
 quod in confinio positum est, utpote lapidem, arborem, aedificium,
 fossam aut simile quid.

XXIII.

Quod si autem Officiales hanc Visitationem finium pro-
 vincialium et publicorum quotannis sibi demandatam, in-
 stituendam neglexerint, et Dominis suis circa istos fines no-
 cuerint,

*Remediis dictis
 nec malitia nec
 negligentia*

Officialium est impedimento. cuerint, hosque praescribi passi fuerint, num hoc ipso facto officialium, Dominis ad impedienda iuris remedia praeiudicari valeat, non incongrue heic quaeritur? Quanquam enim in genere pro vero sit habendum, facta officialium pro factis ipsius Domini territorii censeretur. arg. *L. 5. §. fin. ibi: veluti a me praestito, L. 11. §. 2. ff. de instit. act. L. unic. Cod. de offic. Praef. Praetor. MEV. p. 3. decis. 229. n. 6. IO. CREMAT. de rect. administr. republ. cap. 16. a princip.* Verum enim vero negativa huius quaestionis decisio, nihilofecius iuri, huiusque analogiae magis convenit: quando enim Officiales iurati, circa Domini negotia occupati, in sui officii administratione, suae instructionis formam et normam insuper habent, atque ita ad praescriptum sui Superioris, ihrer *Bestallung und instruction gemäß* / haud quaquam versantur, tunc ex facto ipsorum, Dominum ideo haud obligari rectissime adstruit B. STRYK. *Diff. de Oblig. Princip. ex fact. ministr. c. 4. §. 32. et seqq.* quoniam eiusmodi ministri Domini, atque Superioris sui nomine et voluntate eiusdem negotia administrantes, cum privatorum procuratoribus et institutoribus non male comparantur. HVG. GROT. *de I. B. et P. lib. 3. c. 22. §. 2.* eo, quod et ipsi ex commissione et fide Domini, certis negotiis expediendis praesint et instant, quemadmodum autem ea, quae a nostris institutoribus et procuratoribus geruntur, tum demum nos obligant, si ipsi in negotiis cum aliis celebratis, formam, vel si mavis instructionem suae propositionis accurate observant. *L. 5. §. 11. L. 11. §. 5. ff. de instit. act. L. 1. §. 12. ff. de exerc. act. alioquin hanc egredientes nullatenus nos obligant. L. 1. §. 12. ff. de exercit. act. L. 11. §. 5. ff. de inst. act.* ad instar mandatariorum, a quibus contra mandatum gesta, ipso iure sunt nulla. *L. 5. pr. ff. mand. L. 41. eod. et §. 8. Inst. eod. L. 10. C. de proc.* Ita etiam Principum ac Dominorum territorialium officiales suos Dominos non aliter

ter obligare dicuntur, quam si etiam suae instructioni conformiter res illarum administraverint. Si vero limites suae instructionis vel officii demandati excesserint, tunc illos non magis exinde obstringunt, quam quemlibet extraneum, qui nihil mandavit. STRYK. *cit. loc. n. 28. et seqq.* PARIS DE PVTEO *in tract. de syndic. voc. compositio. c. 9. n. 5.* B. HARPPRECHT. *Respons. 91. n. 34. et seqq.* Nee his adversatur assertum superius, quod factum officialis pro facto Domini habeatur, cum hoc non ulterius procedat, quam quoad facta, quae conservationem iurium atque rerum Domini, non quae horum neglectum et dissipationem involvunt, illa, et non haec, Officialibus commissa putatur arg. *L. 7. pr. ff. de donat. L. 21. et L. 27. ff. de administr. tut.* PARIS DE PVTEO *cit. loc.* et hoc tam quoad facta commissionis, quam omissionis officialium verum habetur, laudatus STRYK. *de oblig. Princip. ex facto ministr. c. 4. n. 32.* unde vel scientia, vel negligentia Officialium, in praescribendis et amittendis iuribus, circa fines provinciales vel publicos quaesitis, Dominis potuerunt detrimento esse vel minime. CAPYCIUS *decis. Neapolit. 57. per tot. SVRD. consil. 270. n. 19.* HARPPRECHT. *Respons. 91. n. 37.* Faciunt huc verba Illustris Dn. DE SECKENDORF. *im Deutschen Fürsten Staat. p. 2. cap. 7. §. 8. n. 3.* Wo aber ein Stück des Landes / schon vor langen Jahren in frembde Gewalt kommen wäre / darzu man gleichwol Recht und Zug hätte / so gebühret dem Landes-Herzn mit möglichstem Fleiß / durch geziemende Wege wieder darnach zu trachten / und deswegen guten Rath-Schluß zur Güte oder Rechtlicher Ausübung zu fassen. HARPPR. *Cons. Tubing. 95. n. 264. et 264.*

§. XXIV.

Vnde denique sciendum, ne quidem opus habere Do-
minos negligentia Officialium dicto modo laesos restitutio-
ne in integrum, quum, ceu dictum, ipso iure hisce Domi-
nus satis eo sit consultum, quod omnia Officialium suorum
negli-

*Domini negli-
gentia officia-
lium laesi, ita
sunt tuti, ut nec*

egeant resti-
tutione.

negligentia amissa, eisdem haud praeiudicent, sed ipso iure nulla sint, atque hinc ne quidem iudiciali rescissione, per restitutionem in integrum obtinenda indigeant. *L. 4. C. in quib. caus. in integr. restit. necess. non est. L. 16. pr. ff. de minor.* Vtut enim huic asserto contrariari videatur, quod tamen Praefecti et officiales Dominorum et Principum, cum procuratoribus aliisque mandatariis privatorum comparentur, ideoque Dominis sit imputandum, quod sua voluntate tales negligentes officiales ad officium admiserint. arg. *L. fin. ibi: ex mala sua electione. C. de A. R. P. PVFFEND. de I. N. G. lib. VII. c. 9. §. 9.* proinde potius adversus hos suum regressum remedio ordinario capere, et hisce demum non solvendo existentibus, rescissionem eius, quod ab illis admissum est, petere deberent. *LAVTERB. Coll. Theoret. Pract. tit. de proc. th. 58. MEV. p. III. Decis. 304. n. 1. et 2.* Nihilofecius tamen verius duco, eiusmodi circuitu hic opus non esse Dominis, cum hi suorum ministrorum, quos ipsi haud dubie bonae frugis futuros sibi persuaferunt, eodemque fine eos sibi solenni iuramento obstrinxerunt, futuram malitiam vel negligentiam augurari haud potuerint, exindeque nulla culpa eisdem imputanda veniat ob deficientis, ubique harum tam expressum quam praesumptum mandatum sibi nocendi. arg. *L. 25. pr. ff. de probat. B. STRYK. de obligat. ex fact. ministr. cap. 4. n. 25. et seqq. HARPPR. vol. ult. Consil. Tubing. 95.*

Epilogus.

n. 272. et seqq. Plura ad huius Thematicis prolixiorum dilucidationem nec metae exercitii Academici, nec brevia temporis meo abitui praestituti spatia proferre permisere, hinc veniam a Te L. B. mihi expeto, potissimum, si meo praesenti hocce conatu Tibi satisfacere non potui, spe fretus certissima, Te non Catonem, sed benignum fore Censorem; Numini denique immortalis, pro ubique mihi praestita gratia sua, laudes atque gratias solvo imortales!

T A N T V M

Sunt rari vasto nantes in gurgite,
rari,
Quos vitiis cassos vasta lacuna
dedit.

Ast Te condecorant, HALLERE,
ô auree rame,
Aurigenae Stirpis tot monu-
menta Tuæ.

Vivida Nobilitas sola est atque unica
virtus;

Æmulus hanc semper strenuus
intus alis.

Non Tibi Maiorum deest unquam
Stemma coruscum,
Non pietas studiis nobilitata sa-
cris.

*Id quod Maximè Generoso Domino
Respondenti gratulabundus dabat*

CHRISTOPHORVS Sonntag / D.

h. t. Univ. Rector.

H

GENE.

GENEROSISSIMO,
DOMINO HALLERO
 DE HALLERSTEIN, KALKREVTH ET PVKENHOF,
 DISSERTATIONIS HVIVS AVTORI
 ERVDITISSIMO,

S. P. D.

PRAESES.

Non operose heic commendabo, Generosissime Domine HALLERE, hanc praesentem Tuam, quam proprio studio conscripsisti Dissertationem publicam, de finium provincialium atque publicorum Visitatione. Haud enim eget commendatione, cum ipsa se ostendat opus, quod Musae Tuae industrie exasciarunt. Neque etiam prolixo adparatu commemorabo ea, quae generosa mens ab illustri stemmate innata meretur encomia. Tametsi quid homini nihil possit dari maius, quam gloriae laudisque monumenta, singularis Tua, qua multos antecellis modestia, ea impraesentiarum adducere nec suavit, nec adulationis, quam fugio, metus permi-

permisit. Fungi idcirco malui extremae academi-
 cae amicitiae officio, quod Tuum hucusque
 consortium & sodalitium, quo nihil dulcius,
 nihilque exoptatius accidit, a me exposcit,
 ut Tibi, tam de Studiorum Tuorum hoc in pa-
 trio Musarum secessu diligenti pertractatione,
 quam de publico specimine, in horum testi-
 monium nunc edito, solemniter gratularer;
 ut et itinera quae meditaris in exteras terras
 et provincias suscipienda, ex voto Tuo feli-
 cia et fausta ubique apprecarer. IEHOVA
 sit Tibi ita propitius, ut non modo absens nun-
 quam interrupta corporis valetudine perpetuo
 fruaris, sed aliquandiu in Patriam salvus,
 et incolumis felixque revertaris, nec non
 virtutum Tuarum cumulo, studiisque Tuis longa
 peregrinatione excultis, ad Illustrium Maiorum
 Parentumque Tuorum, hos inter autem Domini
 Genitoris, Patris Patriae splendidissimi, quem
 Numen quam diutissime conservet! illustre
 exemplum, de Republica patria optime merea-
 ris. Vale. Dabam Altdorff Non. Octobr.
 A. O. R. cld lcccxvi.

EN, pulchrum studii finem ! Plau-
dente Minerua,
Visendos fines per sua iura pro-
bas.

Vulgares superet Tua laus fortunaque
fines !

Namque et uirtutem TV sine fi-
ne colis.

*Generosissimo DN. HALLERO
de egregiis doctrinae speciminibus
ex animo gratulatur,
et ad exteras terras abiturienti
fausta quaeque precatur*

CHRISTIANVS Gottlieb Schwartz / P.P.

MI HALLERE, alios iam nunc visure pe-
nates,

Quid patriae ante doces regionis noscere fines?
Nempe peregrinos cum fructu ut discere pos-
sis

Prudentes iustasque domi leges didicisti.

Sic

Sic abiens doctus , rediens doctissimus esse ,
Versatusque domi atque foris poterisque voles-
que.

In honorem
Generosissimi AVTORIS
Συνοίης et Amici mei Honoratissimi,
cui faustum iter ex animo apprecor ,
Imque f.

IAC. VVILH. FEVERLINVS,
Phil. Prim. et Rat. Prof.
h. t. Fac. Phil. Decanus.

Nunc , HALLERE! suos finit tua Musa la-
bores ,

Visendos fines quando abitura docet.
Ausus te dignos! cui virtus meta putatur ,
Quo desiderium tendit , Amice , tuum.
Hanc Helicon laudat mentem , laudabit et or-
bis,

Qui tibi , cui tu mox aspiciendus eris.
Ergo visamus socii nunc dissita regna,
Det modo fors faustum ferre referre pe-
dem!

*Iamque cape augurium : Cum patria rura re-
vives,
Rarae virtutis gloria finis erit.*

Tenui hoc carmine Generosissimo
atque Eruditissimo Domino
AVTORI, Fautori et Contu-
bernali suo suavissimo de prae-
claro ingenii specimine edito
congratulatur, iterque fortuna-
tum apprecatur

GEORGIUS CHRISTOPHORVS ERLABECK,
I. V. L.

NON, HALLERE ! satis Tibi, *docte*, est no-
men avitum?

Et virtute Tua nobilis esse cupis?

Pulcra cupis : surgit generosæ gloria stirpi,
Musæ si comites nobilitatis eant.

Eloquii flumen nuper Tua lingua probavit,
Nunc et, iudicium quo videatur adest.

Scriptis ante animum fas est, ut noverit or-
bis,

Cernere præsentis quam queat ora Tul.

Ergo

Ergo pete externas terras : Tu multa videbis,
Ast illis cum Te plura videnda dabis.

*Generosissimo Domino AVTORI
RESPONDENTI, Fautori suo
aeternum devenerando obsequi
causa haecce adiciere debuit*

CHRISTOPH. PAVLVS MVLLER,
Herrsprucco - Noricus, Opp.

*Utorum laudes narrans Astraea suorum
Numen, ait, nostrum nomina magna co-
lunt.*

*Doctaque clarorum dum lustrat scripta viro-
rum,*

*HALLER! eximium denique vidit opus.
Hic mihi, ait, fines posuit. Res omine gaudet:
Namque HALLERE! tuus sine carebit honos.*

Haec Generosissimo atque Perstrenuo Domino Auctori,
Commensali atque Amico suo honoratissimo,
mente gratulabunda addidit

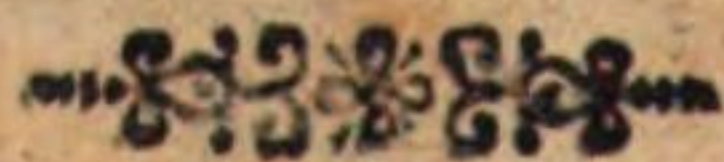
IO. PAVLVS FLEISCHMANN,
LL. St.

Devin-

Devinctus totus doctus tibi redditur orbis,
 Dum doctum specimen, suavis Amice,
 legis,
 Scilicet et fines lapidumque revisio grato
 A te sunt nobis insinuata modo.
 Sedula quapropter tibi plaudit nostra cater-
 va,
 Et devota tibi millia vota vovet.
 Nec me postremum, Generose, putabis, Amice,
 Permittas igitur verbula bina mihi.
 I felix faustusque redi comitante secunda
 Fortuna, ex votis mellea quaeque fluant.
 Post varios cursus, varia et discrimina re-
 rum,
 Vt possis patrios, opto, videre lares.
 Pegnesios fines, Norisque revise Penates,
 Atque ibi pro meritis praemia digna cape.

Haec
 Generosissimo DOMINO HALLERO,
 Auctori hujus Dissertationis doctissimo,
 gratulabundus addere volebat

F. M. DE LERSNER,
 Opp.

Hildebrand, Heinrich / Haller von Hallerstein, Johann Joachim, / Haller
von Hallerstein, Hans Joachim,

Exercitium Academicum De Visitatione Finium Provincialium Atque Publicorum,
Von Besichtigung der Land- und Herrschaftl. Gränzen

Altorfi[i] [1716]

4 Diss. 354#Beibd.41

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10649834-9

VD18 15056937